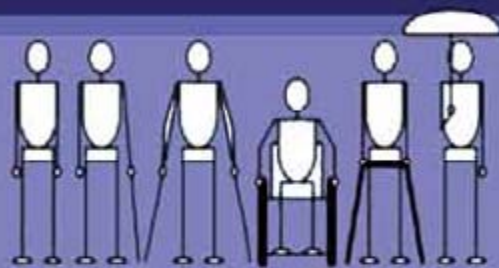

EKP

Evropski koncept pristupačnosti

EKP

za organe uprave

REALIZACIJA

Centar Živeti uspravno

PARTNERI

Republika Srbija - Južnobački upravni okrug

Pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu

DONATORI

Misija OEBS u Srbiji

Ministarstvo rada i socijalne politike – Sektor za zaštitu osoba sa invaliditetom

Sekretarijat za arhitekturu, urbanizam i graditeljstvo
Autonomne Pokrajine Vojvodine

Grad Novi Sad

Ova publikacija je objavljena
uz finansijsku podršku
Info-Handicapa – Nacionalnog saveta
osoba s invaliditetom (Luksemburg)

IMPRESSUM

Tekst Francisc ARAGALL
Peter NEUMANN
Silvio SAGRAMOLA
Uz podršku članova/ica
EuCAN-a

Lektura EN. Philip SCOTT

Koordinacija Silvio SAGRAMOLA

Ilustracije Nathalie Gaudron
Francisc Aragall

© 2008 EuCAN – European
Concept for Accessibility
Network
c/o Info-Handicap
Luxembourg
(Mreža Evropskog
koncepta pristupačnosti)

Internet adresa www.eca.lu

ISBN 978-2-919931-36-1

Dizajn Nathalie Gaudron

Adresa na Internetu www.eca.lu

© 2008. za izdanje Centar
na srpskom jeziku „ŽIVETI USPRAVNO”

IMPRESUM

Izdavač na srpski jezik Centar
„ŽIVETI USPRAVNO”
Ise Bajića 6
21000 Novi Sad

Za izdavača Milica Mima
RUŽIČIĆ-NOVKOVIĆ

Koordinacija Miodrag POČUČ
Bojana RUDIĆ

Prevod na srpski jezik Vera KNEŽEVIĆ

Saradnica Maja ŠAJFAR

Tehnička priprema Alen ŠAJFAR

ISBN 978-86-906371-2-6

Adresa na internetu za srpski jezik [www.czuns.org /eca](http://www.czuns.org/eca)

Tiraž 1000

Štampa Yutopag, Novi Sad

Umnožavanje je dozvoljeno uz navođenje izvora.
Posetite veb prezentaciju za informacije u vezi sa procedurom za prevođenje.

ČLANICE EuCAN-a 2008.

Austrija Wolfgang Enzinger

Belgija Isabel Borges - Mieke Broeders - Domenico Campogrande - Rodolfo Cattani - Frank De Herdt - Jan Desmyter - Ulrich Paetzold - Luk Zelderloo

Bugarska Kapka Panayotova

Danska Carsten Graversen

Finska Maija Könkkölä - Ari Kurppa

Francuska Catherine Cousergue – L. P. Grosbois

Grčka Nikos Sakkas

Holandija Theo Bougie - Maarten van Ditmarsch - George van Lieshout - Louis Stegmeijer - Bas Treffers - Els de Vries

Irska Shane Hogan - Gerry Kinsella - Cearbhall O'Meadhra - Michal Ozmin - Fionnuala Rogerson - C.J. Walsh

Italija Luigi Biocca - Mitzi Bollani - Giuseppina Carella - Sonia Carpinelli – James Edge - Annalisa Morini - Daniela Orlandi - Isabella Tiziana Steffan

Izrael Judith Bendel

Luksemburg Gilbert Huyberegts - Silvio Sagramola

Mađarska Tibor Polinszky - Sandor Radai - Fischl Géza - Andras Pandula - P. Farkas Zsuzsa

Nemačka Sonja Hopf - Rüdiger Leidner - Peter Neumann - Markus Rebstock

Norveška Finn Aslaksen - Edel Kristin Heggem - Tone Ronnevig

Poljska Jolanta Budny - Maria Goreczna

Portugalija Ernesto Carvalhinho - Rafael Montes - Nuno Peixoto - Carlos Pereira - Carlos Mourão Pereira

Rumunija Daniel Chindea

Srbija Miodrag Počuč

Španija Francesc Aragall - Imma Bonet - Cristina Rodríguez-Porrero Miret

Švedska Finn Petrán - Elena Siré - Elisabet Svensson

Švajcarska Joe A. Manser

Velika Britanija Andrew Burke - David Croft - Kevin Davis - S. Goldsmith - C. Wycliffe Noble – Alan Richards - Marcus Ormerod

INDEX – EKP za organe uprave

IZRAZI ZAHVALNOSTI	7
Ministarstvo za porodicu i integraciju, Luksemburg	8
Savet Evrope	9
1. UVOD	10
1.1 Svrha ovog vodiča	11
1.2 Sadržaj ovog vodiča	11
2. ISTORIJAT	13
2.1 Pristupačnost i dizajn za sve u izgrađenom okruženju	14
2.2 Evropski pogled na pristupačnost i dizajn za sve u EuCAN-u - Mreži evropskog koncepta budućnosti pristupačnosti	16
3. KAKO UPRAVLJATI I POSTIĆI USPEH?	17
3.1 Oblasti intervencije	18
3.1.1 Unutrašnja organizacija	18
3.1.2 Usluge koje se nude javnosti	18
3.1.3 Infrastruktura	18
3.1.4 Spoljna komunikacija	18
3.2 Međusobno zavisni faktori uspeha (MZFU)	18
3.2.1 Posvećenost donosilaca odluka	19
3.2.2 Koordinacija i kontinuitet	20
3.2.3 Umrežavanje i učešće	20
3.2.4 Strateško planiranje	21
3.2.5 Upravljanje znanjem	22
3.2.6 Resursi	22
3.2.7 Komunikacija i marketing	23
3.3 Prelazne faze	24
4. PRAKTIČNA PRIMENA	26
4.1 Stvarne studije slučaja	28
Prirodni park Južni Švarcvald pristupačan za sve	28
Upravljanje pristupačnošću u Barseloni	30
Pristupačnost puteva i javnih objekata u Saronu	32
Životni putevi za pristupačnost u gradnji i urbanizmu	34
Pristupačnost zdravstvene službe Makabiju	36
Pristupačnost železnice Luksemburga	38
Toerisme voor iedereen (Turizam za sve)	40
Pristupačnost kampusa Univerziteta u Novom Sadu	42
Pristupačnost zgrade "Belliard" – Brisel	44
Lousã – Pristupačna turistička destinacija	46
Model regionalnog turizma za sve u Turinskim šumama - Svi u šumu	48
Javna igrališta za sve u Minsteru	50
4.2 Simulirane studije slučajeva	52
Upravljanje pristupačnošću u školama	52
Uključivanje uslova dizajna za sve u proces javnih nabavki	54
Zastava Gradova za sve	56
4.3 Obrazac za razvoj projekata i samoprocenu	58
5. ZAKLJUČAK	59
6. LITERATURA	61

IZRAZI ZHVALNOSTI

Ovaj "EKP za organe uprave" rezultat je primerne saradnje između niza partnera širom Evrope kojima je zajednička snažna posvećenost poboljšanju pristupačnosti izgrađenog okruženja, kao osnovni preduslov koji garantuje jednake prilike i puno učešće SVIH građana i građanki Evrope. Koristim ovu priliku da im izrazim svoje divljenje i zahvalnost na predanosti.

Objavljivanje "Evropskog priručnika za pristupačnost - 1990" od strane holandskog CCPT-a i "Evropski koncept pristupačnosti - 1996" predstavlja važnu prekretnicu u raspravama o pristupačnosti u Evropi.

Godine 2003. članovi Mreže Evropskog koncepta pristupačnosti (EuCAN) su, na dobrovoljnoj osnovi svojim znanjem i iskustvom, doprineli u pripremi "Evropskog koncepta pristupačnosti - EKP 2003", ističući tako njegovu evropsku dimenziju.

Pristupačnost postaje prirodna komponenta evropskih političkih dokumenata, preporuka i direktiva. Stoga bismo želeli da se zahvalimo donosiocima političkih odluka na njihovoj pronicljivosti prilikom usvajanja pristupačnosti kao bitnog kriterijuma kvaliteta.

Silvio Sagramola
Koordinator EuCAN-a

Ova publikacija “Evropski koncept pristupačnosti” (EKP) odličan je primer udruživanja stručnjaka iz 22 evropske zemlje na zajedničkom zadatku radi ujednačavanja pogleda na pristupačnost na nivou Evrope.

Revidiran EKP rezultat je višegodišnjih napora u izgradnji evropskog društva za sve.

Kada je, 1999. godine, luksemburška organizacija INFO-HANDICAP preuzela zadatak koordinacije mreže EKP od holandskog CCPT-a, naša zemlja još nije bila završila zakonske propise u oblasti pristupačnosti. Naša zemlja je 2001. godine usvojila Zakon o pristupačnosti, ali treba uložiti još mnogo napora da bi se uspostavila prava kultura pristupačnosti.

Saradnja sa mrežom EKP bila je izuzetno konstruktivna i doprinela je jačanju napora u Luksemburgu, a i u drugim zemljama, da se na svim nivoima društva postigne veći stepen ravnopravnosti i pristupačnost za sve građane. Stručnjaci širom Evrope razmenjivali su stavove o pristupu “dizajnu za sve” težeći jednom potpuno uključivom društvu. Zaista smo izuzetno zahvalni na svim inicijativama u ovom pravcu i na iskustvu i doprinosu poznatih eksperata iz oblasti pristupačnosti. Za promenu stavova potrebno je vreme kao i sprovođenje zakona. Stoga smo zahvalni na ostvarenoj saradnji između evropskih naroda.

Takođe bih želela da odam priznanje organizaciji INFO-HANDICAP za njihovu predanost u koordinaciji ovog ogromnog posla i čestitam celoj mreži EKP na uspehu.

Marie-Josée Jacobs

Ministarka za porodicu, društvenu solidarnost i omladinu

Evropski koncept pristupačnosti (EKP) za organe uprave treba pozdraviti, a timu koji je radio na njemu čestitati na ovom dostignuću. EKP predstavlja dobro poznat referentni okvir u urbanom planiranju i poboljšanju pristupačnosti izgrađenog okruženja za osobe s invaliditetom. Ova pravovremena i dobro ciljana publikacija pomoći će da se premosti jaz između političkih principa, uključenih u priručnik EKP 2003. i njihovog sprovođenja i korištenja na nacionalnom nivou od strane vladinih organa.

Pristupačnost je suštinski korak ka boljoj integraciji i učešću osoba s invaliditetom u društvu. Pristupačnost zgrada, proizvoda i usluga treba da bude uzeta u obzir u fazi osmišljavanja, a ne da je se naknadno setimo. U tom kontekstu, Savet Evrope se zalaže za strategiju univerzalnog dizajna, koja ima za cilj da dizajn i sastav različitih objekata, okruženja, proizvoda i usluga učini pristupačnim i razumljivim, kao i upotrebljivim za svakoga, u najvećoj mogućoj meri, na

najsamostalniji i najprirodniji mogući način, ukoliko je moguće bez potrebe za prilagođavanjem ili specijalizovanim rešenjima.

Međutim, postojeće zgrade takođe treba prilagoditi u skladu sa potrebama svih građana i građanki. Značaj slaganja oko zajedničkih, specifičnih kriterijuma pristupačnosti naglašen je od Strane Saveta Evrope i podržan od strane zajednice međunarodnih eksperata, kao što je Mreža evropskog koncepta pristupačnosti (EuCAN), s kojom Savet Evrope već dugi niz godina ima izuzetan profesionalni odnos. Njihov rad je uzajamno inspirativan: Rezolucija Saveta iz 1977. godine o prilagođavanju objekata za stanovanje i okolnog prostora u skladu sa potrebama osoba s invaliditetom, njegovi Principi i smernice iz 1993. godine, njegov Akcioni plan za oblast invalidnosti 2006-2015, ili njegova Rezolucija "Univerzalnim dizajnom do punog učešća" iz 2007. godine, s jedne strane, i Evropski koncept pristupačnosti iz 1996. godine ili tehnički priručnik EKP iz 2003. godine, s druge.

EKP 2008. za organe uprave predstavlja još jedan primer plodne sinergije i uzajamnog bogaćenja Saveta Evrope i EuCAN-a, Evropske organizacije za ljudska prava i mreže eksperata u oblasti pristupačnosti, usmerenih na poboljšanje kvaliteta života i većeg učešća osoba s invaliditetom u Evropi.

Alexander Vladychenko

generalni direktor za socijalnu koheziju
Savet Evrope

1. UVOD

“Javne vlasti nisu neutralni posmatrači privrednih dešavanja. Javne vlasti su odgovorne za javne nabavke, isplaćuju zarade, prikupljaju poreze. One donose propise u svim oblastima.

Čim skoči cena crne kafe ili čim neka fabrika zatvori svoja vrata, štampa pita šta radi vlada. Javnost zahteva snažne mere kako bi se održala aktivnost i sprečile zloupotrebe. Ukratko, vlada zna da će da je smatraju odgovornom za sve što ne funkcioniše, i trudi se, svojim izjavama i odlukama, da ubedi javnost da situaciju drži pod kontrolom.

Sredstva kojima vlasti raspolažu za delovanje na privredu znatna su: budžet, porezi, kurs i krediti. Sve u svemu, u većini razvijenih zemalja, organi uprave danas troše od 30 do 50% nacionalnog proizvoda.

Međutim stvarni efekti vlade su ograničeni. Poresko i socijalno zakonodavstvo, organizovanje javne službe, rezultat su duge tradicije i iznad svega krhke ravnoteže suprotstavljenih interesa. To se može primetiti neposredno nakon pokušaja da se nešto promeni, bilo da je reč o porezu na video-rikordere ili motocikle, pomeranju autobuskog stajališta ili uvećanja dela socijalnog osiguranja koji treba da se samofinansira.

Osim toga, u tržišnoj ekonomiji, opšti balans rezultat je sume milijardi pojedinačnih ličnih odluka koje niko ne može da diktira i sa kojima svi moraju da žive.

Konačno, država predstavlja manje od polovine svih organa javnih vlasti, a oni su brojni i rašireni: ministarstva, regionalna veća/saveti, fond socijalnog osiguranja i lokalna veća/saveti. Tako da nužno oni ne funkcionišu jednoglasno.

Zbog našeg argumenta, međutim, prihvaćemo da ceo kompleks može da se posmatra kao jedinstven ekonomski imenitelj “organi uprave” ili “administracija”.

(Izvor : Michel Didier, Economie, les règles du jeu, “Economica”, Pariz, 2. izdanje, 1989)

1.1 Svrha ovog vodiča

Koristeći iskustva iz cele Evrope kao inspiracije, ovaj praktični vodič trebalo bi da omogućiti organima uprave na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou da započnu, održavaju i dovrše proces primene pristupa zasnovanih na načelima dizajna za sve u izgrađenom okruženju kroz svoje interne procedure, maksimalno koristeći raspoložive ljudske i/ili materijalne resurse.

Iako izgleda da postoji opšti konsenzus da pristupačnost treba da se obezbedi na svim nivoima u svakodnevnom životu, stvarnost jasno pokazuje da većina ljudi ne zna šta to zaista znači.

Gotovo svako je voljan da podrži pristup zasnovan na načelima dizajna za sve, ali veoma malo ljudi se osećaju sposobnima da preduzmu proaktivne korake ka konkretnoj realizaciji. Donosioci odluka odgovornost prebacuju na pleća urbanista i tehničara, koji to sa svoje strane čine sa svojim klijentima.

U stvari, odgovornost urbanista i tehničara jeste da steknu neophodno znanje i iskustvo da bi savetovali kako donosiocima odluka tako i klijente koristeći prave i ubedljive argumente. Oni treba da budu kreativni i da pokažu kako eventualni dodatni troškovi u kraćem roku mogu srednjoročno i dugoročno da se isplate. Ukoliko međutim, urbanisti i tehničari ne mogu, usled nedostatka iskustva ili znanja, da iznađu argumente, kvalitet projekta će biti diktiran čisto finansijskim razlozima.

Svrha ovog vodiča je da pokaže da primenom pristupačnosti može jedino da upravlja tim ljudi, koji su svi voljni da se prihvate svoje lične odgovornosti u domenu svoje ekspertize. Bilo kojoj grupi ljudi koji zajedno rade potreban je koordinator/ka, a u ovom slučaju to može da bude donosilac odluka, tehničar ili klijent. Ma ko to bio, koordinator/ka će jedino moći da ostvaruje svoju misiju ukoliko su sve strane u grupi u potpunosti posvećene temi.

1.2 Sadržaj ovog vodiča

Većinom nas upravljaju i obavezni smo da živimo poštujući određena pravila, propise i procedure. Organi uprave postoje u svim sektorima i na svim nivoima svakodnevnog života, i imaju ogromnu moć nad odlukama koje ljudi donose.

Ovaj vodič ilustruje situacije u kojima uprava može da interveniše u ugrađivanju pristupa zasnovanih na načelima dizajna za sve i predlaže strategije/ za akciju i za praćenje rezultata i izveštavanje o njima.

Zbog istorijskih, političkih i kulturnih razlika prisutnih širom Evrope, ove strategije treba da budu dovoljno fleksibilne kako bi se prilagodile lokalnim, regionalnim ili nacionalnim specifičnostima.

Pokušali smo da uzmemo u obzir evropsku raznolikost tako što smo prikazali nekoliko studija slučaja iz različitih delova Evrope. Čak i kada se zakonski okvir i finansijske okolnosti od jedne zemlje do druge veoma razlikuju, proces osveščivanja nekog problema i kretanje u pravcu traganja za rešenjima univerzalan je i rezultat je usaglašene akcije.

Mi ćemo predstaviti “faktore uspeha” koji igraju ključnu ulogu u razvijanju rešenja. Ponekad će biti dovoljno da se neki od ovih faktora zadovolje, ali u većini slučajeva, da bi se garantovala održiva primena dizajna za sve, svi oni treba da budu zadovoljeni.

2. ISTORIJAT

2.1 Pristupačnost i dizajn za sve u izgrađenom okruženju

Izgrađeno okruženje treba da omogući svim pojedincima da se razvijaju kao osobe, i stoga treba da bude osmišljeno tako da uzima u obzir raznolikost stanovništva kome je namenjeno, i potreba koju svi imamo, da budemo nezavisni. Stoga izgrađeno okruženje, i svi njegovi elementi ili komponente treba da budu osmišljeni u skladu sa konceptom pristupačnosti, shvaćenim kao obezbeđivanje okruženja sa karakteristikama koje omogućavaju svakome od nas da pristupi različitim sadržajima koji se nude: kulturi, prostoru, zgradama, komunikaciji, uslugama, privredi, učešću, itd.

Dakle, pristupačno okruženje treba da:

1. **uvažava**: raznolikost korisnika. Niko ne treba da se oseća marginalizovanim i svi treba da budu u mogućnosti da dođu do njega.
2. **bude bezbedno**: treba da bude bezopasno po sve korisnike. Stoga, svi elementi koji predstavljaju sastavne delove nekog okruženja treba da budu osmišljeni imajući na umu bezbednost (klizavi podovi, izbočeni delovi, dimenzije, itd.).
3. **bude zdravo**: ne bi trebalo da predstavlja opasnost po zdravlje ili da izaziva probleme onima koji boluju od određenih bolesti ili imaju neku alergiju. Štaviše, trebalo bi da podstiče zdravo korišćenje prostora i proizvoda.
4. **bude funkcionalno**: treba da bude projektovano tako da može da posluži svrsi za koju je namenjeno bez ikakvih problema ili teškoća. Na primer, bilo bi apsurdno projektovati zdravstveni centar ne vodeći računa o tome da širina hodnika treba da omogući nesmetano mimoilaženje dvaju nosila i da vrata treba da budu dovoljno široka da nosila mogu da prođu.
5. **omogućava lako snalaženje i razumljivost**: svi korisnici/e treba da budu u stanju da se bez teškoća orijentišu u datom okruženju i stoga je bitno voditi računa o sledećem:
 - a) o jasnoj informaciji: korišćenje oznaka koje su zajedničke u različitim zemljama, izbegavanje reči ili skraćenica iz lokalnog jezika koje mogu da navedu na zabunu: na primer, korišćenje slova C na slavinama, koje na engleskom sugerise Cold (hladno) na engleskom, ali Caliente (što znači vrelo – dakle, sasvim suprotno), na španskom jeziku.
 - b) raspored u prostoru: treba da bude koherentan i funkcionalan da se se izbeglo dezorijentisanje i zbunjivanje korisnika.
6. **bude lepo na oko**: odabrano rešenje treba da bude estetski prijatno jer će, zahvaljujući tome, lakše da bude prihvaćeno od svih korisnika (pri tome uvek voditi računa o prethodnih pet tačaka).

Prema tome, izgradnja pristupačnog okruženja znači raditi na okruženju koje uvažava ljudske potrebe i, zauzvrat, podstiče ljude da poštuju svoje fizičko i društveno okruženje.

Osim toga, stvaranje okruženja sa različitošću u dimenzijama, percepciji, motornom, kognitivnom i kulturnom različitošću na umu rađa solidarnost i olakšava interakciju među ljudima. To je definitivni korak ka jednakim mogućnostima, to jest, svakome nudi mogućnost da ostvari pravo na život kakav želi, da bude nezavisan/na, samostalan/lina.... da bude osoba!

Organi uprave koje teže stvaranju okruženja pristupačnog za sve pokazuju svoju želju da stanovništvu ponude dobar kvalitet života i pruže ljudima priliku da se razvijaju, kako na društvenom, tako i na ličnom planu.

Treba da se setimo da su uprave odgovorne i za javnu potrošnju. U tom svetlu, stvaranje pristupačnog okruženja ima neposredne posledice na javnu potrošnju:

- Opasne situacije, a shodno tome broj nesreća, smanjuju se u pristupačnim okruženjima.
- Kada je sadejstvo sa okruženjem lako, manja je potreba za obezbeđivanjem asistencije (bilo da je pružaju drugi ljudi ili rešenjima koja kompenzuju nedostatke u okruženju).

Treba da se setimo da pristupačnost gradove čini privlačnijim, kako za ljude koji u njima žive, tako i za potencijalne posetioce (turizam) – a da ne pominjemo one kompanije ili stručnjake koji traže pogodno okruženje za pokretanje posla.

Za potrebe ovog vodiča, dizajn za sve može se definisati kao filozofija i proces za postizanje univerzalnog pristupa, uključujući okruženje, proizvode i usluge koji su osmišljeni na način koji uvažava, koji je bezbedan, zdrav, funkcionalan, sveobuhvatan i atraktivan.

Dizajn za sve, evropski izum iz 1990-ih godina, prepoznaje da je "Inkluzija" jednako "pristupačnost" i bavi se društvenim, kulturnim, intelektualnim i okolinskim uslovima (vidi EIDD 2004 i Build for All Reference Manual 2006). Na taj način, nudi izazov upravama da, kroz svoje interne procedure, obezbede pristupačnost izgrađenog okruženja

U nekim evropskim zemljama, koncept pristupačnosti i dalje ima za cilj "jednake mogućnosti za osobe sa ograničenjem u aktivnostima" ali, u našem tumačenju, pristup u duhu pristupačnosti i dizajna za sve ima za cilj da SVIM ljudima obezbedi da imaju jednake mogućnosti za učešće u svakom aspektu društva. Da bi se takav pristup ostvario, sve što se osmišljava i sve što ljudi prave za druge ljude mora da bude pristupačno, da odgovara svakom članu društva i da prati razvoj ljudske raznolikosti (vidi EIDD 2004 i Build for All Reference Manual 2006). Na ovakav način, upotreba dizajna za sve u izgrađenom okruženju primenom pristupa dizajna za sve doneće organima uprave ne samo društvenu već i ekonomsku dobit.

Mnogi drugi koncepti imaju slične ciljeve, npr. Univerzalni dizajn (SAD, Japan), Inkluzivni dizajn (VB), sloboda od barijera (Nemačka) ili sloboda od barijera (Švajcarska). Mi podržavamo pristup dizajna za sve zasnovan na načelima inkluzije "krajnjih korisnika" u svim fazama procesa osmišljavanja, uvažavajući istovremeno ljudsku raznolikost.

Bavljenje dodatnim građanima/klijentima/potrošačima itd, različitih navika, uzrasta, sposobnosti i želja/očekivanja vezanih za usluge i infrastrukturu, predstavlja izazov i priliku za organe uprave. Da bi se suočili sa ovim izazovom, oni treba da znaju odakle da počnu, kako da održe i dovrše proces sprovođenja zasnovan na pristupu dizajna za sve u izgrađenom okruženju, koje nudi usluge i objekte koji su primereni raznolikosti korisnika.

2.2 Evropski pogled na pristupačnost i dizajn za sve u EuCAN-u – Mreži evropskog koncepta pristupačnosti

Počev od 1990-ih godina, EuCAN, Mreža evropskog koncepta pristupačnosti predstavlja značajnu silu u kampanji za usklađivanje evropskog pristupa pristupačnosti i dizajnu za sve. U tom kontekstu, EKP 2003 predstavlja prekretnicu, mada nije bio evropski strateški dokument, već pre izvor inspiracije za političku akciju i izvor informacija za razradu propisa i standarda.

EKP 2003 bio je namenjen svima onima koji su bili voljni da daju doprinos naporu stvaranja izgrađenog okruženja pristupačnog za svakoga na evropskom nivou, i nastavlja da radi na tome. Uz veb prezentaciju EKP-a (www.eca.lu) svi stručnjaci u oblasti pristupačnosti bili su, i dalje su, u mogućnosti da neprestano daju svoj doprinos i uvećaju znanje na ovu temu.

Ovaj vodič zasnovan je ne samo na EKP 2003 već i na iskustvima projekta Gradnja za sve (www.build-for-all.net) objavljenim u priručniku Build for All Reference Manual (2006).

Glavni ciljevi projekta Gradnja za sve, u kome je EuCAN bio partner, bilo je podizanje svesti o pristupačnosti izgrađenog okruženje i obezbeđivanje praktičnih uputstava za one koji pripremaju tendere za osmišljavanje proizvoda i projektovanje građevinskih radova po Direktivama Evropske Unije o javnim nabavkama.

Build for All Reference Manual sastoji se iz dva dela: Priručnika i seta alata. Priručnik pruža osnovne informacije za podizanje svesti donosilaca odluka i javnih službenika o značaju pristupačnosti u izgrađenom okruženju za sve građane/ke i ulozi podrške koju javne nabavke mogu da odigraju u ostvarenju tog cilja. Set alata donosi praktičan pristup za kontaktiranje s vlastima u cilju uključivanja određenih procedura i tehničkih zahteva za nabavke, kako bi se obezbedilo uvažavanje kriterijuma pristupačnosti pri projektovanju i izvođenju građevinskih radova.

3. KAKO UPRAVLJATI I POSTIĆI USPEH?

3.1 Oblasti intervencije

Uticaj odluka koje organi uprave donose ogleda se u mnogim različitim oblastima.

Jasnoće radi, mi smo izdvojili 4 široke oblasti za koje su organi uprave odgovorni. U svakoj od ove 4 oblasti, uprava utiče na pojedinačne i višestruke zadatke.

3.1.1 Unutrašnja organizacija

Raznolikost u kadrovskoj politici – Interna komunikacija – Saradnja uz poštovanje – Nediskriminatorne nabavke – ...

3.1.2 Usluge koje se nude javnosti

Održivo ponašanje – Pristupačni događaji – Pristupačan sport, kultura, razonoda – Pristupačan turizam – Podrška održivosti – Inkluzivno zapošljavanje – Inkluzivno obrazovanje – Socijalne usluge – Zdravstvene usluge – Podrška migrantima – Društvena solidarnost – Saradnja – Pravda – Privreda – Potrošačka politika – Unutrašnji i spoljni poslovi – Saobraćaj, prevoz – Istraživanje – ...

3.1.3 Infrastruktura

Stanovanje – Javni objekti – Javni prostori – Vozila – ...

3.1.4 Spoljna komunikacija

Informacione i komunikacione tehnologije - Marketing i odnosi s javnošću – ...

Svi zadaci organima uprave, daju maha za usvajanje participativnih/inkluzivnih pristupa.

3.2 Međusobno zavisni faktori uspeha (MZFU)

Pristup zasnovan na dizajnu za sve može da se primeni u mnogim oblastima koje potpadaju pod odgovornost organa uprave, kako će metod primene opisan na sledećim stranicama pokazati.

Razna iskustva širom Evrope pokazala su da su se, uprkos razlikama u pristupu, pojavili izvesni faktori koji pozitivno utiču na razvoj pristupa zasnovanog na načelima dizajna za sve. To su **7 faktora uspeha koji zavise jedni od drugih (MZFU)**, a koje treba smatrati uslovima za uspešnu i zadovoljavajuću primenu pristupa zasnovanog na dizajnu za sve u izgrađenom okruženju.

Ti faktori su:

- Posvećenost donosilaca odluka
- Koordinacija i kontinuitet
- Umrežavanje i učešće
- Strateško planiranje
- Upravljanje znanjem
- Resursi
- Komunikacija i marketing

Studije slučajeva iz cele Evrope (vidi isto tako poglavlje 4.2) pokazale su da postoji snažna veza između uspeha projekata ili inicijativa i istovremenog prisustva svih 7 faktora, posebno kada su prisutni i kombinovani u meri koja uzima u obzir lokalnu kulturu.

Stoga se veoma preporučuje da se svih 7 MZFU uključe u scenarije projektnog menadžmenta koji najviše obećavaju.

S druge strane, ukoliko jedan ili više MZFU nedostaje ili nestane tokom procesa, postoji visoki rizik da projekat ne bude doveden do kraja i ne ostvari očekivane ciljeve i rezultate. Stoga je svrsishodno analizirati već postojeće inicijative koje su u datom trenutku postale neefikasne ili su obustavljene i proveriti da li su neki od 7 MZFU ili više njih bili nedovoljno razvijeni ili sasvim nerazvijeni.

Zbog njihove bitne uloge, ne samo za nove projekte već i za inicijative koji su u toku, važno je da se stekne temeljno razumevanje svakog od 7 međusobno zavisnih faktora uspeha:

3.2.1 Posvećenost donosilaca odluka

Uprkos raznolikosti društvenih i političkih sistema, sprovođenje bilo kakvog procesa u oblasti dizajna za sve uglavnom ima bolje izgleda na uspeh ukoliko je od opšteg političkog interesa.

U većini evropskih zemalja, političari/ke ne mogu da rizikuju da predvode inicijative koje ne odgovaraju političkoj potrebi. Ta potreba može da bude diktirana finansijskim, društveno-ekonomskim ili ekološkim argumentima i tada zavisi od iskustva i veština političara kako će se politički interes pretočiti u akciju. Oni su odgovorni za buduće potrebe EKP-a i treba unapred da misle na uslove koji su neophodni za očuvanje pojedinačnih prava i podsticanje dobrobiti zajednice u budućnosti.

Ali iako odluke koje donose političari/ke u najvećem broju slučajeva imaju najveći uticaj, pošto se tiču opšteg stanovništva, odluke se ne donose samo na političkom nivou. Odgovornost za kvalitet života dele zainteresovani akteri¹ i donosioci odluka na bilo kom nivou koji ima uticaja na razvoj, sprovođenje i praćenje politike i strategija.

To znači da što je viši položaj na kome se nalazi "posvećenost donosilaca odluka" u upravnoj strukturi, to su veći izgledi da i drugi MZFU postignu efektivan uticaj. Nasuprot tome, ukoliko se nalazi nisko na hijerarhijskoj lestvici, utoliko je veći rizik da neće biti u mogućnosti da garantuje održivost aktivnosti.

¹ U smislu ISO 10006 „zainteresovani akteri“ (engleski "stakeholders") su sve osobe koje imaju neki interes u projektu ili ih se projekat na bilo koji način tiče.

Za strateški proces planiranja i njegovu realizaciju potrebno je da se odrede zainteresovani akteri i uključe u razvojni proces koristeći lokalnu / regionalnu mrežu. Stoga je korisno napraviti razliku između spoljnih i unutrašnjih aktera. Unutrašnji akteri rade neposredno na razvojnom procesu ili na određenom projektu (npr. članovi/ice tima) ili su neposredno povezani sa projektom (npr. potrošači, distributeri).

Spoljni akteri su posredno povezani sa realizacijom projekta ili njegovim rezultatima (npr. udruženja osoba s invaliditetom).

3.2.2 Koordinacija i kontinuitet

Organi uprave uglavnom se posvećuju stvaranju dizajna za sve tako što zaduže jednu posvećenu osobu. Na srednji, i duži, rok, treba razviti strukture koje funkcionišu nezavisno od posvećenosti pojedinaca. Da bi se obezbedila održivost razvojnog procesa i profesionalan nivo rada, korisno je odrediti radnu jedinicu koja je finansijski nezavisna i na taj način odrediti koordinatora/ku sa finansijskim resursima unutar uprave.

Koordinatorova/kina uloga se uglavnom sastoji od uspostavljanja i održavanja komunikacije unutar mreže, praćenja strategije i akcija definisanih unutar master plana i u čuvanju i širenju znanja prikupljenog i stečenog tokom procesa. Što je položaj koordinatora/ke viši, to je veći uticaj interne i eksterne komunikacije.

Međutim, koordinator/ka treba da obezbedi kontinuitet procesa tako da se tokom godina ne gubi na postignutom tempu zbog opadanja posvećenosti zainteresovanih aktera i ne pojavi se rizik da se u bilo kojoj fazi izgube svi uloženi napori i resursi.

Slika 1: Koordinator/ka radi na inkluziji i održavanju svih MZFU-a

3.2.3 Umrežavanje i učešće

Bilo koji zainteresovani akter treba da bude pozvan da od samog početka učestvuje u procesu. Zaista, u nekim slučajevima, ukoliko neki od njih izostane, bolje je da se proces privremeno obustavi dok se njihovo angažovanje ne može ponovo garantovati.

Da bi se odredilo koji zainteresovani akteri treba da budu pozvani, treba obezbediti raznolikost i inkluzivnost. Akteri, na primer, mogu da budu korisnici/e izgrađenog okruženja (osoblje, spoljni posetioци), kao i osobe odgovorne za održavanje, zakonske kriterijume i (javne ili privatne) izvore finansiranja (npr. političari/ke, zaposleni/e, volonteri/ke), i drugi stručnjaci/kinje koji daju svoj doprinos u određenim oblastima (npr. arhitekti, inženjeri, geografi, urbanisti, zanatlije, terapeuti).

Iz praktičnih razloga, a zbog raznolikosti mogućih aktera (političari/ke, zaposleni, volonteri/ke i spoljni stručnjaci/kinje), stvaranje različitih (pod-) mreža može da bude efikasnije.

Koordinator/ka (vidi odeljak 3.2.2) treba da garantuje efikasnu saradnju unutar mreže/mreža na osnovu jasnih pravila za učešće. Načelo konsenzusa biće ključno u garantovanju kako uspeha projekta, tako i priznanja za postignute rezultate.

3.2.4 Strateško planiranje

Da bi se pratilo strateško planiranje, treba izraditi master plan koji objedinjuje sve strategije, resurse, raspored vremena (kratak, srednji, dugi rok), koordinacija i konkretne akcije treba da budu razrađeni, sa dobro definisanim smernicama da bi se olakšalo praćenje. Trebalo bi da bude što je iscrpnije i što preciznije moguće, a na kraju procesa treba da prođe evaluaciju.

Međutim, master plan ne treba da bude rigidan. Treba da bude dovoljno prilagodljiv kako bi se obezbedilo aktivno učešće svih aktera u procesu. Od početnih širokih ciljeva do detaljnih aktivnosti, svi elementi plana treba da budu podvrgnuti pregovorima u cilju postizanja konsenzusa.

S druge strane, postignuti napredak, stečeno znanje na određenu temu i promena prilika ili okolnosti mogu dovesti do potrebe za promenom strategije, preradom rasporeda aktivnosti i preraspodelom resursa.

Da bi se obezbedio uspeh procesa i svih akcija, potrebna je kontinuirana evaluacija i obnavljanje strateškog planiranja, npr. godišnje istraživanje i ažuriranje master plana na otprilike svakih pet godina.

Master plan može se sačiniti u **5 koraka koji jedan iz drugog proizilaze**:

- 1) Obaviti analizu situacije ili SWOT Analizu
- 2) Odrediti ciljeve
- 3) Osmisliti strategije
- 4) Definirati akcije i resurse
- 5) Stalna evaluacija

Slika 2: Izrada master plana

Svrha analize situacije je razumevanje konteksta u kome je master plan osmišljen. U ovom kontekstu, SWOT analiza (Snage, Slabosti, Povoljne prilike i Rizici) bila bi jednostavan metod koji pokazuje pravac i služi kao osnov za razvoj master plana.

Moguća **SWOT** analiza (vidi CBM 2008):

Snage – prepoznati već postojeće odlike pristupačnosti, razmotriti kako one mogu da se održe i eventualno poboljšaju i dopune.

Slabosti – treba ih svesti na najmanju moguću meru i ukoliko je moguće ukloniti (proveriti da nisu prekršeni propisi u oblasti gradnje i kulturnog nasleđa)

Prilike – prepoznati i razraditi načine primene minimalnih standarda; odrediti prioritete.

Rizici – treba ih umanjiti i razraditi rešenja u konsultacijama s (tehničkim) stručnjacima i upravom datog izgrađenog okruženja.

Dok se prati strateško planiranje, od samog početka se mogu preduzeti neposredne mere. U takvom kontekstu, od presudnog je značaja da se dokumentuje šta ko treba da učini, do kada, sa kojim sredstvima, i kao kakav prioritet. To znači da proces sprovođenja može da počne odmah nakon prvog sastanka ili odluke i ne mora da čeka da se finalizuje ceo master plan.

3.2.5 Upravljanje znanjem

Kvalitetno upravljanje znanjem treba da garantuje – na redovnoj osnovi – prenošenje stečenog znanja na efikasan, uviđavan i otvoren način.

Suviše često predstavnici/e organa uprave smatraju da je pristupačnost tema koja se tiče samo osoba sa ograničenjima u aktivnostima, jer su oni najvidljivija korisnička grupa izgrađenog okruženja i jedna od retkih koje se bore za poboljšanja u ovoj sferi.

Ali bilo koji korisnik/ca izgrađenog okruženja ima mogućnost da zna šta očekuje od uprave, u skladu sa svojim iskustvom i znanjem. Zato, iako su pogledi i učešće osoba sa ograničenjem u aktivnostima neophodni (“Ništa o nama bez nas”, slogan evropske godine osoba s invaliditetom 2003.), predložena rešenja treba da budu rezultat rada multidisciplinarnog tima eksperata i isprobanih i proverenih analiza slučaja.

Znanje stečeno na lokanom nivou možda će morati da se upotpuni informacijama o sličnim slučajevima sa kojima su se suočile drugi organi uprave ili sa iskustvom spoljnih eksperata kako bi se izbeglo “izmišljanje rupe na saksiji”. Učešće u nacionalnim i međunarodnim mrežama na određenu temu, stoga jeste još jedna dobra prilika za razmenu znanja i iskustava.

Konačno, nemojmo zaboraviti da korisnik ne može da postane ekspert preko noći i da, slično, tehničko osoblje koje radi u upravi treba da stekne veštine koje će mu omogućiti efikasno učešće u procesu.

Kao posledica toga, tokom celokupnog procesa, svim zainteresovanim akterima treba omogućiti da steknu čvrstu zajedničku osnovu znanja.

3.2.6 Resursi

Uprava treba da obezbedi i odobri potrebne resurse za realizaciju svih faza projekta. Ovi resursi mogu da budu finansijski, ljudski ili tehnički.

Ponekad su raspoloživost resursa ili mogućnost dobijanja finansijske podrške okidač koji pokreće projekat i, uprkos tome da su neočekivana sredstva uvek dobrodošla, kontinuitet projekta mora da se garantuje od samog početka, tako da ne bude ugrožen ukoliko u nekoj fazi projekta ovi izvori finansiranja neočekivano presuše.

Ponekad su konkretni rezultati pokrenuti ne finansijskim već kreativnim (pre-) reaspoređivanjem ljudskih i/ili ekonomskih resursa, ili jednostavno korišćenjem povoljnih prilika.

Uključivanje kriterijuma ili uslova dizajna za sve prilikom raspisivanja tendera predstavlja tipičnu instancu gde uprave mogu da postignu rezultate ne kompromitujući sopstvene resurse.

3.2.7 Komunikacija i marketing

Spoljna komunikacija, aktivnosti strateškog marketinga i stalni odnosi s javnošću od značaja su za održiv uspeh i spoljno priznanje.

Saopštavanje namera organa uprave u ranoj fazi i objavljivanje ciljeva koji su ostvareni kada se projekat završi podstaći će posvećenost svih uključenih članova/ica i inspirisati druge uprave da se suoče s izazovom.

Takozvani AIDAS-Model važan je u ovom kontekstu. AIDAS je skraćenica koja se upotrebljava u marketingu da se opiše spisak metoda koje se veoma često koriste kada neka osoba ili ustanova prodaje proizvod ili uslugu (vidi sliku 3):

A	Attention - Pažnja (privući pažnju potrošača)
I	Interest - Interes (zainteresovati potrošača)
D	Desire - Želja (ubediti potrošača da želi proizvod ili uslugu)
A	Action - Akcija (voditi potrošača ka preduzimanju akcije i/ili kupovini)
S	Satisfaction - Zadovoljstvo (zadovoljiti potrošača tako da se on ili ona vrati)

Slika 3: AIDAS Model (Izvor: Ferrell/ Hartline 2005).

Nacionalno ili međunarodno priznanje, uključivanjem u mreže dizajna za sve, može da poveća osećaj uspešnosti.

Za uspešne uprave marketing je mnogo više od odnosa s javnošću. Marketing se smatra čitavim održivim procesom koji uključuje usluge i infrastrukturu. Raznolikost korisnika/ca mora da se uvažava. Niko ne sme da se oseća isključenim i svi treba da imaju mogućnost da koriste ponuđene usluge.

3.3 Prelazne faze

Iskustvo širom Evrope pokazalo je da je primena pristupa zasnovanog na načelima dizajna za sve proces koji može da se realizuje jedino korak po korak. Svaka uprava mora da odluči kada i kako će da počne, kojim putem će da ide i koji ciljevi mogu da se ostvaruju.

Uopšte govoreći, razvojni proces u određenom organu uprave, (na primer u lokalnoj samoupravi ili regionalnoj vlasti) odvija se u četiri prelazne faze (vidi BMWi 2004-izmene):

1. Faza podizanja svesti
2. Početna faza
3. Razvojna faza
4. Faza konsolidovanja

U stvarnosti, faze se naravno ne mogu jasno razdvojiti i njihovo trajanje takođe varira u zavisnosti od od organa uprave, njegovih, objekata i usluga.

Međutim, sve četiri faze imaju određene karakteristike i aktivnosti koje su zajedničke svim upravama. Tabele (tabele 1 i 2) prikazuju pregled ovih karakteristika i akcija u kombinaciji sa međusobno zavisnim faktorima uspeha (MZFU), predstavljenim u poglavlju 3.2.

Da bi odgovorile na adekvatan i uravnotežen način svim ranije pomenutim MZFU, učešće svih zainteresovanih aktera i raspoloživih resursa treba razmotriti u svim fazama u skladu s lokalnim ili regionalnim kulturama i uslovima.

Tabela 1: Prelazne faze koje odgovaraju MZFU-a – pregled

Međusobno zavisni faktori uspeha (MZFU)	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja
Posvećenost donosilaca odluka	(Politička ili strateška) motivacija ili zainteresovanost za akciju.	“Zeleno svetlo” za pokretanje procesa ili pripremu prvih konkretnih koraka.	Neposredna (učesće) ili posredna (mandat) podrška procesu.	Neposredna (učesće) ili posredna (politička/strateška) podrška održavanju procesa koji je u toku.
Koordinacija i kontinuitet	Motivacija, pokazivanje interesovanja.	Definisanje uloga, imenovanja (koordinator/ka ili sekretar/ka).	Organizovanje sticanja i deljenja znanja, održavanje mreže i praćenje aktivnosti, izveštavanje.	Garantovanje kontinuiteta (na primer putem sistema stalnog praćenja ili stvaranjem novih odgovornosti).
Umrežavanje i učesće		Poziv internim/ spoljnim partnerima i definisanje uloga, struktura i radne metodologije.	Uspostavljanje jasne strukture, odgovornosti i radne metodologije. Prenos znanja i konsenzus oko strategija i akcija.	Održavanje strukture i sticanje ekspertize.
Strateško planiranje	Želje i očekivanja su neodređeni, nejasni.	Želje i očekivanja su strukturisani. Diskusija o konkretnim ciljevima, zadacima i akcijama i njihovo usaglašavanje.	Priprema/Razvoj master plana sa dogovorenim i utvrđenim strategijama, akcijama, vremenskim rasporedom i resursima. Stalno prilagođavanje.	Organizovanje stalne kontrole kvaliteta i uspeha (ispitivanje javnog mnjenja, analize isplativosti itd.).
Upravljanje znanjem	Pojavili su se interesovanje i pitanja.	Analiza situacije (zakonski okvir, dokumentacija, itd.). Odrediti/prepoznati potrebe za edukacijom i/ ili spoljnom ekspertizom.	Uspostavljanje zajedničke osnove znanja (edukacija, trening, informisanje, konferencije, itd.). Organizovanje prenosa znanja.	Upravljanje stvorenim/stečenim znanjem.
Resursi	(Neočekivana) raspoloživost sredstava stimuliše kreativnost i svest. Podsticaj volonterskom radu.	Potrebe su prepoznate i raspodela resursa razjašnjena.	Raspodela resursa u skladu sa master planom i prilikama/ okolnostima.	Odrediti stabilne resurse (za koordinaciju, upravljanje znanjem, kontrolu uspeha, itd.).
Komunikacija i marketing	Interesovanje se javlja (putem ključnih iskustava, kominikea za štampu, itd.).	Saopštavanje/najava namera. Potraga za spoljnom razmenom i komunikacijom.	Izrada master plana uključujući i komunikaciju. Strategije u skladu sa master planom. Redovna komunikacija/ povratna informacija o ostvarenim koracima.	Dokumentovanje i, širenje rezultata (govori, prezentacije, veb prezentacije, itd.). Stalna kontrola kvaliteta i uspeha (upravljanje odnosima s potrošačima).

© Aragall/Neumann/Sagramola 2008.

4. PRAKTIČNA PRIMENA

Sledi praktična demonstracija MZFU i njihovog značaja u različitim fazama razvoja kroz primere nekoliko studija slučaja. Na osnovu 7 MZFU i gore pomenutog modela prelaznih faza osmišljena je tablica (tabela 2) i poslata svim članicama Mreže evropskog koncepta pristupačnosti s molbom da uključuje svoja iskustva iz postojećeg EKP-a za organe uprave.

Tabela 2: Primer mogućih faza prelaza ka pristupačnoj lokalnoj vlasti ili regionu za sve koji sledi međusobno zavisne faktore uspeha (MZFU) - © Aragall/Neumann/Sagramola 2008.

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka					
Koordinacija i kontinuitet					
U mrežavanje i učešće					
Strateško planiranje					
Upravljanje znanjem					
Resursi					
Komunikacija i marketing					

Na osnovu ovog obrasca predstavimo vam stvarne studije slučaja kao i nekoliko simuliranih studija slučaja iz Evrope i Izraela, i klasifikovaćemo ih u skladu sa procesom 7 MZFU i 4 faze tranzicije. Tabela treba da koriste organi uprave kao oruđe za samoprocenu u cilju uvođenja i podsticanja primene dizajna za sve (vidi poglavlje 4.3.). Ukoliko bude efikasno korišćena, pomoći će donosiocima političkih odluka i donosiocima odluka u organima uprave da identifikuju polja aktivnosti i da strukturišu neodložne akcije.

4.1 Stvarne studije slučaja

Da bi se olakšalo čitanje, osnovni elementi studija slučaja sažeti su na dve strane. Čitaocce zainteresovane za više detalja molimo da pogledaju detaljnu prezentaciju u odeljku “documents” na www.eca.lu.

Prirodni park Južni Švarcvald pristupačan za sve	
NASLOV / TEMA:	
REZIME:	Prirodni park Južni Švarcvald želi da razvije i unapredi pristupačnost doživljaja prirode za sve posetioce
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Prirodni park Južni Švarcvald
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Feldberg/Nemačka
ZEMLJA:	Nemačka
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2005.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Još nije određeno
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Peter Neumann
OPIS:	Projekti i aktivnosti: 1) SWOT-analiza 7 tačaka, 2) Edukativni seminari i pojedinačni rad trenera sa različitim zainteresovanim akterima u regionu, 3) 3 javne konferencije uz učešće važnih udruženja, političara i medija.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.naturpark-suedschwarzwald.de ; www.neumann-consult.com

	Faza podizanja svesti (2005.)	Početna faza (2005-2006.)	Razvojna faza (2006.)	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Referent za marketing i direktor prirodnog parka učestvovali su na 2 konferencije o turizmu za sve i pokazali interesovanje za temu.	Zeleno svetlo da se potpiše sporazum sa konsultantskom agencijom specijalizovanom za turizam za sve.	Tokom sprovođenja prvih projekata, razvijani su novi projekti.		Argument o ekonomskim efektima pristupačnog turizma bio je od velikog značaja za posvećenost uprave prirodnog parka.
Koordinacija i kontinuitet		Konsultantska agencija je preuzela na sebe koordinaciju za prvi projekat, u tesnoj saradnji sa referentom za marketing i direktorom prirodnog parka.	Referent za marketing i direktor prirodnog parka prepoznati su kao glavne kontakt osobe za DZS (dizajn za sve) u prirodnom parku.		Uprava prirodnog parka nema resursa za posebnog koordinatora za DZS

U mrežavanje i učesće		Formirana je radna grupa.	Nekoliko sastanaka za prikupljanje informacija u mreži o onome što je učinjeno i šta treba učiniti tokom sledeće godine.	Kritično: mreža nije stabilna tokom procesa.
Strateško planiranje		Diskutovano je o ideji za razvijanje master plana za ceo region, ali je odbačena zbog nedostatka finansijskih sredstava. Sledeći korak biće izrada master planova za odabrane opštine unutar prirodnog parka.		Praktičari u oblasti turizma u regionu više su zainteresovani za "razvoj proizvoda i marketing" nego za izradu master plana.
Upravljanje znanjem		Važan deo projekata bio je prenos znanja sa tekućih projekata i akcija PR aktivnostima i putem veb prezentacije.	Organizovane su 3 javne konferencije podržane od strane Ministarstva Ekonomije Savezne pokrajine Baden Virtemberg.	
Resursi		Finansijska sredstva prirodnog parka za početnu fazu.		Kritično: Problem obezbeđivanja više finansijskih sredstava.
Komunikacija i marketing		Sve aktivnosti bile su praćene PR-om.	Sve aktivnosti i konferencije bile su praćene PR-om.	Kritično: još uvek nedostaje plan za marketing.

Upravljanje pristupačnošću u Barseloni	
NASLOV / TEMA:	
REZIME:	Kratak rezime upravljanja pristupačnošću u gradu Barseloni, počev od 1980. do 2007. godine
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Ajuntament de Barselona
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Barselona
ZEMLJA:	Španija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	1980.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Još nije određeno
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Francesc Aragall
OPIS:	Pristupačnost u Barseloni popravija se na sistematski način, s rezultatima potvrđenim dokazima. Mada je postignut veoma značajan napredak, proces ima i svojih rizika i aspekata koji se mogu popraviti.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.bcn.cat

	Faza podizanja svesti (pre 1990.)	Početna faza (1990-1996.)	Razvojna faza (1996-2006.)	Faza konsolidovanja (2007-20??.)	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Neki političari su bili zainteresovani, ali nije bilo jasne odluke o načinu na koji da se radi na polju pristupačnosti.	Političari su posvećeni ideji bolje pristupačnosti i organizovanju Olimpijskih i Paraolimpijskih igara na istom mestu prvi put u istoriji.	Političari su zahtevali a zatim odobrili Plan za pristupačnost kako bi grad za 10 godina (postao pristupačan 1996-2006.)	Političarima je i dalje stalo do bolje pristupačnosti i ponosni su na dostignuća.	Neuobičajeno je da političari pokazuju isti nivo posvećenosti tokom tako dugog perioda i da stalno odobravaju potrebna sredstva.
Koordinacija i kontinuitet	Zaposleni u socijalnim službama pokušavaju da ubede tehničke stručnjake u opštini o potrebi za pristupačnošću.	Nema jasne pozicije koordinatora, ali zadatke umrežavanja i upravljanja znanjem obavlja osobije Instituta za osobe s invaliditetom.	Stvaranje opštinske grupe za bolju pristupačnost, sa političkim liderom, sekretarom i predstavnikom svake opštinske oblasti. Sekretar obavlja tri glavne uloge koordinatora.	Opštinska grupa se redovno sastaje, 2008. godine će se osnovati Kancelarija za pristupačnost da bi se pozicija sekretara konsolidovala.	Pojavljuje se izazov da se odgovornost sekretara rasporedi unutar tima.

<p>U mrežavanje i učešće</p>	<p>Iz 1980-ih godina ostao je pritisak udruženja osoba s invaliditetom koja sprovode kampanju za bolju pristupačnost.</p>	<p>Održavaju se sastanci sa osobama s invaliditetom i urbanistima.</p>	<p>Grupa se povezala s Institutom za osobe s invaliditetom radi informisanja o napredovanju i dobijanja povratne informacije od korisnika. Grupa se povezala s Institutom za osobe s invaliditetom radi informisanja o napredovanju i dobijanja povratne informacije od korisnika.</p>	<p>Osobe s invaliditetom imaju poverenja u zadatke koje sprovode tehnički stručnjaci u gradu. Razvijen je "zajednički jezik" osoba s invaliditetom i svih gradskih tela.</p>	<p>Druge grupe građana samo su izuzetno retko uključivane u participatorni proces. Svi zaposleni nisu svesni politike i aktivnosti u oblasti pristupačnosti.</p>
<p>Strateško planiranje</p>		<p>Ne postoji master plan, već posvećenost da se obezbedi da svaka nova gradnja bude pristupačna. Napravljene su i neki eksperimenti u pogledu projektovanja ulica i urbanog mobilijara.</p>	<p>Plan za pristupačnost je odobren i sastojao se od dijagnostikovanja, akcionog plana i budžeta za bolju pristupačnost ulica, opštinskih zgrada i prevoza. Plaže, parkovi i veb prezentacija su naknadno dodati. Uspostavljen je sistem upravljanja za kontrolu radova u privatnom sektoru.</p>	<p>Posle plana, bilo je nekih izolovanih akcija, kao što su pešačke ulice, unapređenje autobuskih stajališta, i razvoj doslednog sistema prikupljanja informacija. Prepoznata je potreba da se sve te aktivnosti grupišu u novi plan i to će biti učinjeno tokom 2008. godine.</p>	<p>O taksistima se nikada nije razgovaralo u okviru plana. Planu mestimično nedostaju jasni putokazi. U veoma velikoj organizaciji postoji izazov da se održi mreža među odeljenjima.</p>
<p>Upravljanje znanjem</p>	<p>Nedostatak zakonskog okvira i profesionalnog znanja.</p>	<p>Nov katalonski zakon (1991.); neki zaposleni su postali "eksperti" i deju savete nosiocima drugih projekata.</p>	<p>Aktivno istraživanje informacija iz odeljenja i učešće u nacionalnim i međunarodnim mrežama.</p>	<p>Grupa se suočava s izazovom da zaposlenima, građanima i posetiocima omogući pristup svim informacijama koje poseduje sekretar.</p>	<p>Nedostatak glatke komunikacije među odeljenjima podrazumeva i rizik od gubljenja istorije i dela znanja kada se ključni ljudi budu povukli.</p>
<p>Resursi</p>	<p>Nisu određeni.</p>	<p>Budžet za eksperimente i posebni budžeti za pristupačnost uključeni su u nove projekte.</p>	<p>Resursi su se uvek prilagođavali planu.</p>	<p>Odobreni su resursi za sprovođenje utvrđenih aktivnosti.</p>	
<p>Komunikacija i marketing</p>	<p>Loš imidž lokalne uprave kada su zahtevi udruženja izneti medijima.</p>	<p>Reputacija političara porasla je među udruženjima osoba s invaliditetom, a uspeh Paraolimpijskih igara popravio je reputaciju grada u oblasti pristupačnosti.</p>	<p>Brojni pozivi za izlaganja o sistemu upravljanja pristupačnošću; mnogi posetiozi iz celog sveta žele više da saznaju o tome, pozitivno izveštavanje medija na ovu temu.</p>	<p>Grad prati isti pravac. Uočena je potreba da se popravi unutrašnja komunikacija i širenje informacija putem publikacija.</p>	<p>Reputacija grada gubi na snazi jer se očekivani impresivni pomaci još ne dešavaju. Pristupačnost Interneta doživljava se kao nešto što se odnosi isključivo na osobe s invaliditetom.</p>

NASLOV / TEMA:	Pristupačnost puteva i javnih objekata u Saronu
REZIME:	Pracjenje gradskog plana za uklanjanje arhitektonskih barijera u gradu Saronu
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Comune di Saronno (Varese - Italija)
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Saronno/Italija
ZEMLJA:	Italija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	1994.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2006. (planira se nastavak)
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Isabella Steffan
OPIS:	Godine 1994., analizirano je 30 javnih objekata i svi gradski putevi, isplanirano je i sprovedeno nekoliko prioriternih intervencija. 10 godina kasnije, planirani rad je okončan u gotovo svim objektima. Ono što je posebno inovativno kod ovog projekta jeste da je prvi put za svaku javnu zgradu projektovano da bude povezana sa PEBA (mrežom za zaštitu i pritupačnost) (iako to zahteva više rada); u stvari, napravljeno je proširenje PEBA (prvobitno osmišljene samo za zgrade) na javne puteve.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	Arh. Renato Cattaneo i dr Dario Lucano (konsultanti) - arh. Massimo Stevenazzi urbanistica@comune.saronno.va.it

	Faza podizanja svesti (pre 1994.)	Početa faza (1994-1996.)	Razvojna faza (1996-2006.)	Faza konsolidovanja (2007-20??.)	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Lokalna udruženja koja predstavljaju osobe s invaliditetom zahtevala su od lokalnih vlasti da uklone arhitektonske prepreke u opštini (uglavnom ulice i javne zgrade).	Opština je otvorila konkurs na tu temu, na kome je pobedio Studio Steffan i Studio ADR, konsultantska agencija specijalizovana za dizajn za sve.	Tehničke kancelarije u opštini propratile su projekat tokom celog procesa tako što su obezbeđivale potrebne planove i tehničku dokumentaciju.	Po isteku ugovora s konsultantskom agencijom, opštinske kancelarije nastavile su sa uklanjanjem arhitektonskih prepreka u Saronu.	Opština bi volela da unapredi pristupačnost i bezbednost strateškim putem koji bi povezao različite škole u gradu.
Koordinacija i kontinuitet		Konsultantska agencija bila je nadležna za koordinaciju.	Tokom cele dve godine, Opština je bila odredila inženjera za vezu sa koordinatorom.	Po isteku ugovora, Opština je preuzela aktivnosti koje su preostale da se urade.	Visoka fluktuacija osoblja dovela je do gubitka kontakta između konsultantske agencije i Opštine.

U mrežavanje i učešće		Lokalna udruženja koja predstavljaju osobe s invaliditetom uključena su od početka projekta.	Po isteku dve godine faze supervizije održana je završna konferencija koja je bila javna.	Rad je nastavljen tokom narednih 8 godina (do današnjeg dana).	Planira se nastavak.
Strateško planiranje	Opština je imala ideju da se izradi master plan za uklanjanje arhitektonskih prepreka na celoj teritoriji opštine.	Plan koji su pripremili arhitekte koji su pobedile na konkursu u koordinaciji je sa postojećim planovima za upravljanje saobraćajem, biciklističkim stazama i bezbednost na putevima.		Plan je ugrađen u Opštinske planove za upravljanje lokalnom teritorijom.	
Upravljanje znanjem		Ugovorne strane su razvile softver koji omogućava javnim vlastima da upravljaju prioritetima na radovima koje treba obaviti i metodologijom i rešenjima koja treba usvojiti.	Obezbeđena je edukacija za javne službenike koji su predviđeni da koriste softver. Edukacija je ponuđena i radnicima koji rade na terenu.	Opština još uvek poseduje softver.	Kritična tačka: zbog visoke fluktuacije zaposlenih u opštinskim službama, teško je obezbeđiti kontinuitet u korišćenju softvera.
Resursi		Većina nastalih troškova pokriveni su budžetom koji je ishod posebnog zakona u regionu Lombardija, koji omogućava javnim vlastima da 10% fiksnih sredstava za urbanizaciju troše na pristupačnost.			Novac se kontinuirano izdvaja u skladu sa regionalnim zakonom.
Komunikacija i marketing	Javlja se interes povodom raspisivanja tendera	Opština je od samog početka projekta uključila lokalna udruženja koja predstavljaju osobe s invaliditetom.	Na kraju dvogodišnje faze supervizije građani/ke Saroni pozvani su na završnu konferenciju.	Iskustvo je objavljeno kao studija slučaja u specijalizovanim magazinima i na do-maćim i međunarod-nim konferencijama.	

NASLOV / TEMA:	Životni putevi za pristupačnost u gradnji i urbanizmu
REZIME:	Sprovođenje lokalnog Plana za uklanjanje arhitektonskih prepreka putem empirijskog istraživanja o postojećim preprekama
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Opština Lodi (Milano - Italija)
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Lodi/Italija
ZEMLJA:	Italija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2006.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2008.
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Isabella Steffan
OPIS:	<p>Projekat ima za cilj poboljšanje i sprovođenje lokalnog Plana za uklanjanje arhitektonskih prepreka, empirijskim istraživanjem o postojećim preprekama. Osobe s invaliditetom će ukazati na prepreke sa kojima se uobičajeno sreću u svojim svakodnevnim aktivnostima. Istraživanje će takođe posmatrati učešće učesnika jedne tehničke škole da bi se ove teme putem specifičnog projekta uključile u obrazovanje.</p> <p>Opštinska tehnička kancelarija će se pobrinuti da se izvedu neophodni radovi na uklanjanju prepreka, a različite kompetentne organizacije biće podstaknute da uskoro prilagode svoje strukture i u kratkom roku ih učine pristupačnim.</p>
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	Silvana Cesani – savetnica (silvana.cesani@comune.lodi.it)

	Faza podizanja svesti (pre 2006.)	Početa faza (2006.)	Razvojna faza (2008.)	Faza konsolidovanja (2008-20??)	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Lokalna vlast je primetila da su nakon sprovođenja specifičnog plana (PEBA) neke prepreke i dalje prisutne, tako da je prihvatila poziv Lokalnog i regionalnog komiteta CRABA/CLEBA da se plan unapredi.	Zeleno svetlo za potpisivanje sporazuma između opštinske kancelarije Lodija, CRABA, CLEBA, i tehničkog instituta "A. Bassi" (odeljenje geometara).	Opštinska tehnička kancelarija prati ceo proces.	Opštinska kancelarija procenjuje mogućnosti saradnje u ovoj oblasti na kontinuiranoj osnovi.	Opština Lodi je vrlo brzo pokazala građanima/kama svoju stalnu posvećenost u uklanjanju arhitektonskih prepreka
Koordinacija i kontinuitet		Predstavnici/ce CRABA/CLEBA bili su odgovorni za koordinaciju.	Kancelarija savetnika za javne radove, urbano planiranje i socijalnu politiku bili su kontakt punktovi između Opštine i koordinatora.		Savetnici su bili veoma zainteresovani da građanima/kama pokažu svoju posvećenost uklanjanju arhitektonskih prepreka.

Umrežavanje i učešće		Radnu grupu su sačinjavala udružena osoba s invaliditetom, tehnički institut i stručnjaci/kinje kao tutori.	Grupa se sastajala periodično da bi pratila i procenjavala ostvarivanje ciljeva.	Cilj je da se održi saradnja između tehničke kancelarije CLEBA.	
Strateško planiranje	Namera je bila da se popravi postojeći plan rešenjima u oblasti dizajna i radovima na uklanjaju preostalih prepreka.		Ne postoji master plan kao takav, ali uskoro se sprovode potrebne intervencije.	Projekti za realizaciju treba da se završe između 2008. i 2009. godine.	
Upravljanje znanjem		Pozivaju se relevantni eksperti: Opštinska tehnička kancelarija, privatni stručnjaci/kinje i profesori tehničke škole.	Znanje su uglavnom prenosili stručnjaci/kinje učenici/ama tehničke škole, kao deo vaspitnih ciljeva povezanih s glavnim projektom.	Konačni cilj je stvaranje fondacije koja bi unutar tehničke kancelarije razvijala specifične kompetencije i senzibilitet u oblasti pristupačnosti.	
Resursi		Projekat je uglavnom na volonterskoj osnovi. Imaju mali deo budžetskih sredstava koja pokrivaju tutorstvo i operativne troškove.	Projekat je uglavnom na volonterskoj osnovi. Imaju mali budžet koji pokriva troškove štampanja i seminara.	U preliminarnom opštinskom budžetu za 2008. godinu, znatna svota novca je određena za novi plan koji će biti izrađen na kraju projekta.	
Komunikacija i marketing		Projekat i njegove faze biće predstavljeni građanima kroz saopštenja za javnost i konferencije za novinare/ke.	Izrada i objavljivanje knjige o iskustvu sa projekta.	Iskustvo sa projekta biće objavljeno u različitim časopisima i predstavljeno na domaćim i međunarodnim konferencijama.	

NASLOV / TEMA:		Pristupačnost zdravstvene službe u Makabiju
REZIME:	Studija slučaja odražava proces planiranja i unapređenja 70 različitih tipova zdravstvenih objekata (kao što su klinike, laboratorije, objekti za fizikalnu terapiju, itd), širom okruga, kako bi odgovarali svima.	
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Zdravstvena služba u Makabiju – Odeljenje za nekretnine i logistiku	
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Tel Aviv	
ZEMLJA:	Izrael	
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2005.	
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2008.	
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Judith Bendel	
OPIS:	-	
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	http://www.access-unlimited.co.il ili bendelj@hotmail.com	

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Direktor zdravstvene službe u Makabiju bio je svestan novih revidiranih zakona o ravnopravnosti koji uključuju poglavlje o pristupačnosti javnim objektima i službama. Rukovodilac odeljenja za logistiku određen je za rukovodioca ispred osoblja (arhitekta) pošto je pohađao kurs o pristupačnosti.	"Makabi" potpisuje sporazum sa "Access Unlimited" ("Neograničen pristup") za promovisanje da 20 objekata u Makabiju svima odgovaraju.	Koordinator je uključen u fazu planiranja.	Rezultati prve faze rada predstavljeni su direktoru, koji je dao "zeleno svetlo" za nastavak radova na još 50 objekata. Ideja da se unaprede postojeći objekti proširena je i na nove objekte i postala norma za sve objekte ove službe.	Uprkos troškovima, produbljena je posvećenost direktorata
Koordinacija i kontinuitet	Rukovodilac odeljenja za izgradnju Makabija određen je za koordinatora između Access Unlimiteda i različitih odeljenja i objekata.	Rukovodilac odeljenja za nekoliko sastanaka održano je sa regionalnim direktorima i direktorima objekata da bi se od početka uključili. U svakom regionu po jedna osoba je imenovana za regionalnog koordinatora.	Nekoliko sastanaka održano je sa regionalnim direktorima i direktorima objekata da bi se od početka uključili. U svakom regionu po jedna osoba je imenovana za regionalnog koordinatora.	Revizija, a kasnije i konsultativne posete koordinisane su u svakom objektu sa odgovarajućim timom.	

Umrežavanje i učešće		Access Unlimited koordinirao je učešće osoba s invaliditetom	Održani su sastanci sa regionalnim direktorima i direktorima objekata radi prikupljanja opštih informacija o postojećim i zajedničkim problemima u oblasti pristupačnosti.	Za svaki region oformljen je radni tim uključujući arhitekte nadležne za sprovođenje fizičkog dela plana.	
Strateško planiranje		Glavni ciljevi i vremenski raspored za različite faze projekta određeni su za sve regione.	Plan je uključivao reviziju, što je za posledicu imalo preračunavanje budžeta, a zatim operativni plan za svaki objekat.		Do sada je oko 75% projekta završeno.
Upravljanje znanjem	Iako postoji strog zakonski okvir, veliki je raskorak između zahteva i nedostatka stručnog znanja.	Osoblje Access Unlimiteda pružilo je podršku stručnjacima Makabija.	Organizovana je konferencija koja je uključila stručnjake iz drugih organizacija kao i komesara za ravnopravnost osoba s invaliditetom.	Osoblje Access Unlimiteda postalo je sastavni deo radnog tima.	
Resursi			Makabi je obezbedio finansijska sredstva za ceo projekat.	Resursi su uglavnom prilagođavani shodno planovima.	Sagledavanje budžeta rezultiralo je izborom plana, predloženog za određeni objekat. Na primer, jednom je odlučeno da se služba preseli u drugi objekat.
Komunikacija i marketing		Pristup informacijama dodat je svim publikacijama službe. Proizveden je novi oblik verbalnih informacija na CD-u.			

NASLOV / TEMA:	Pristupačnost železnice Luksemburga
REZIME:	Rezultati saradnje između nacionalne železničke kompanije i nacionalnog centra za informisanje i susrete u oblasti invalidnosti.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Društvo železnica Luksemburga
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Luksemburg
ZEMLJA:	Luksemburg
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2007.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	U toku
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Silvio Sagramola
OPIS:	
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	http://www.cfl.lu i http://www.welcome.lu

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Info-Handicap imao je dugogodišnje kontakte sa nacionalnom železničkom kompanijom (CFL) u oblasti pristupačnosti.	Godine 2000. CFL je sistematski počela da prikuplja informacije o pristupačnosti železničkih stanica i voznog parka u Luksemburgu.	Pristupačnost železničkih stanica CFL-a se stalno procenjuje. Pristup osoba sa ograničenom mobilnošću vozovima preko mobilnih rampi i specijalnih platformi. Nova generacija vozova CFL-a opremljena je rampama i pristupačnim toaletima. Svi radovi na renoviranju sprovedeni su u skladu sa zakonskim propisima u oblasti pristupačnosti, uključujući linije vodilje, liftove, parking mesta.	Isto.	Promene na kadrovskom i organizacionom nivou nose rizik učestalog vraćanja na već dogovorene procedure.

Koordinacija i kontinuitet	Tokom godina, kontakt osobe su se menjale, zbog ličnih i organizacionih promena na obe strane.	Zbog organizacione strukture CFL-a, nadležnosti su podeljene među raznim osobama i odeljenjima.	Isto		Evropsko zakonodavstvo zahteva odvajanje rukovođenja infrastrukturom i korišćenja železnice. Mreža otežava koherentan pogled na pristupačnost.
U mrežavanje i učešće		CFL saraduje s Info-Handicapom i intenzitet razmene unutar mreže zavisi od zadatka koji treba da se obavi (tehnički savet, podizanje svesti, bavljenje žalbama).	Isto		Infrastruktura kao što su platforme, železničke stanice, parking mesta, itd., u nadležnosti su države, a vozni park pripada različitim železničkim kompanijama (SNCF, SNCB, CFL, SBB...).
Strateško planiranje		CFL je sklopio ugovor s Info-Handicapom i njegovim relevantnim partnerima radi istraživanja stanja svih železničkih stanica.	Sve železničke stanice su proverene i CFL uključuje aspekte pristupačnosti u svoje planove za renoviranje.	Cilj je da se najveći mogući broj infrastrukturnih i organizacionih elemenata učine pristupačnim.	
Upravljanje znanjem		Zbog organizacione strukture CFL-a, znanje se širilo po različitim odeljenjima.			
Resursi		Resursi su raspoloživi kada se postigne konsenzus oko akcija koje treba finansirati.			
Komunikacija i marketing		CFL je podržao objavljivanje "Evropskog koncepta pristupačnosti" 2003. godine i učestvovao na javnim konferencijama na tu temu.	Objavljen je vodič za putnike sa invaliditetom u železničkom saobraćaju. Detalji o pristupačnosti železničkih stanica objavljeni su na http://www.cfl.lu ili http://www.welcome.lu .		

NASLOV / TEMA:	Toerisme voor ledereen (Turizam za sve)
REZIME:	Projekat Turizam za sve predstavlja još jednu inicijativu koja treba da stimuliše (ekonomska i društvena) ulaganja u oblast turizma. Projekat sufinansira primere najbolje prakse turističkih preduzeća.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Provincija Limburg
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Herlen
ZEMLJA:	Holandija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2006.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2008.
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	George van Lieshout, rukovodilac programa
OPIS:	Faza 1: rani usvajači. Faza 2: širenje. Faza 3: gradnja se kotrlja. Faza 4: preduzetništvo.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.ng4all.nl

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Guverner Provincije Limburg je tražio inicijative kojima bi se povećale šanse za starije sugrađane/ke. Tražio je inovativni pristup.	Trebalo je naći nove ekonomske impulse. Osobe s invaliditetom nisu mogle da profitiraju od interesa za treće doba.	Turizam za sve zasnovan je na godinama iskustva u konsultativnom radu na polju pristupačnosti.	Projekat je započeo donacijom. Posle dve godine aktivnosti su nastavljene kao privatna inicijativa.	Ovako nešto retko je viđeno u Holandiji.
Koordinacija i kontinuitet	Da bismo ostvarili svoje ciljeve, uspostavljena je saradnja javnog i privatnog sektora.	Privredna komora, Provincija i nekoliko partnera na projektu u sastavu su savetodavnog odbora.	Koliko god je moguće putem interneta: sve procedure su mogle da se preuzmu. Transparentno do maksimuma.	Projekat je imao samo nekoliko sastanaka. Najveći deo posla se dešavao na terenu.	Uspeh projekta je u njegovoj jednostavnosti: Bez birokratije. Brzo donošenje odluka. Samo jedan odgovorni partner donosi odluke.
Umrežavanje i učešće	Projekat je započeo učenjem na iskustvu slične inicijative u Belgiji: Turizam u Flandriji.	Organizovanje poslovnih sastanaka i upoznavanja. Komunikacija o poboljšanju kvaliteta i prometa.	Stvaranje dugoročnih kontakata. Praćenje preduzetnika koji su investirali najmanje 3 godine, tako da efekti njihovih ulaganja postanu vidljivi.		

Strateško planiranje		Projekat je počeo privlačenjem privatnih preduzetnika.	Ovi preduzetnici predstavljaju Rane usvajače. Oni stimulišu kolege da učine slično. (efekat grudve snega koja se kotrlja).	Treći korak u master planiranju jeste organizovanje javnih/ privatnih inicijativa najboljih primera prakse sa lokalnim zajednicama. Turistički preduzetnici i lokalna samouprava ulažu u iste pristupačne ciljeve.	Razviti formulu i formulu izvoziti u druge regione i zemlje.
Upravljanje znanjem	Učiti od drugih, ne izmišljati toplu vodu.	Koristiti postojeće procedure. Pustiti preduzetnike da urade koliko mogu, koristeći samoprocenu i automatski alat sa interneta.	Prepusiti posao Internetu. Mnogo raditi na umrežavanju.	Razgovarati o uspesima.	
Resursi		Provincije stvaraju fond od 300.000 evra. Preduzetnici dobijaju najviše 10.000 evra ukoliko investiraju u projekte koji koriste starima i osobama s invaliditetom.	Projekat sufinansira preduzetnike koji ulože preko 20.000 evra. Oni dobijaju vaučer na 10.000 evra.	Efekat umnožavanja: svaki dobijeni evro od provincije se umnožava od strane privatnih preduzetnika. Ukupan promet projekta za 2,5 godine bio je 1,2 miliona evra.	Privatne kompanije zainteresovane za društveno odgovorno poslovanje (CSR) (banke, i sl.) uplaćuju kamatu u projekat. One vide kombinaciju ekonomskih podsticaja i društvene potrebe.
Komunikacija i marketing	Počeli smo uz pomoć granskih organizacija i foruma poslodavaca.	Organizovali smo TV emisije na lokalnoj TV: veoma efikasno.	Napravite veoma jasan brend: sopstveni prepoznatljiv imidž i osećaj.	Objavili smo knjigu u kojoj smo opisali sve primere dobre prakse. Knjiga isto tako objašnjava kuda je otišao novac od poreza.	Neka bude sexy! Ne pričajte o invaliditetu ili bolesti, pričajte o prilikama. Budite ponosni.

NASLOV / TEMA:	Pristupačnost kampusa Univerziteta u Novom Sadu
REZIME:	Tabela prikazuje pregled procesa stvaranja pristupačnog univerzitetskog kampusa/naselja u Novom Sadu, i, uopšte, pregled aktivnosti realizovanih u cilju stvaranja pristupačnog okruženja u Novom Sadu
NAZIV ORGANA UPRAVE:	-
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Novi Sad
ZEMLJA:	Srbija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	Nije bila strogo definisana, ali posao je počeo 2001.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Nije utvrđena
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Miodrag Počuč
OPIS:	Ova studija slučaja opisuje proces podizanja svesti i stvaranja pristupačnog kampusa Univerziteta u Novom Sadu, započet od strane Novosadskog udruženja studenata s invaliditetom (NSUSI)
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.czuns.org

	Faza podizanja svesti 2001 – 2002.	Početna faza 2002 – 2003.	Razvojna faza 2003 – 2008.	Faza konsolidovanja 2008 - ...	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	NSUSI je pokrenulo akcije za podizanje svesti o pristupačnosti na novosadskom Univerzitetu (UNS). UNS je za NSUSI obezbedio prostorije na kampusu.	Osnivač UNS je Autonomna Pokrajina Vojvodina, a ne grad, pa su predstavnici Udruženja shvatili da će za pristupačnost univerzitetskog kampusa morati da se izbere sami.	Članovi NSUSI odlučuju da organizuju seminare na temu pristupačnosti na nivou Univerziteta, grada, AP Vojvodine i Republike Srbije.	Prilikom izvođenja radova u gradu počinje da se vodi računa o pristupačnosti iako se to još uvek svodi samo na uklanjanje fizičkih prepreka i/ili postavljanje zvučnih semafora na signalisanim raskrsnicama.	Negativan aspekt je pojava tzv. kvazi stručnjaka iz oblasti pristupačnosti koji ne poštuju neke aspekte pristupačnosti kao što su usluge i/ili komunikacija kojima se ne posvećuje dovoljna pažnja prilikom radova u gradu.
Koordinacija i kontinuitet	Nekoliko entuzijasta i studenata istraživalo je informacije o pristupačnosti, organizovalo i/ili pohađalo sastanke na temu pristupačnosti na nivou grada.	Postojala je dobra politička volja kako na gradskom, tako i na pokrajinskom nivou, da se radi na stvaranju pristupačnog okruženja; NSUSI se povezivalo sa javnim gradskim preduzećima koja su bila nadležna za uređenje javnog prostora. Nije postojala zvanična koordinacija na svim ovim poslovima.	U saradnji sa (nadležnim) Javnim preduzećem Zavodom za izgradnju grada i Univerzitetom u Novom Sadu započeli su radovi na uređenju platoa kampusa Univerziteta čime su uklonjene sve fizičke barijere na pešačkim tokovima ka Kampusu i unutar njega. Pojedinačani fakulteti preuzeli su na sebe obavezu obezbeđivanja	Nepostojanje zvanične koordinacije u svim fazama jedan je od ključnih nedostataka i razlog zbog kojeg su rezultati slabo vidljivi. To je dovelo do pojave nekih pogrešnih rešenja i do činjenice da pojedini fakulteti obavezu nisu realizovali ni do današnjeg dana.	

Umržavanje i učešće	NSUSI se priključio gradskom timu predstavnika NVO, grada i javnih preduzeća koja rade na uklanjanju prepreka.	NSUSI se povezuje sa NVO iz Srbije koje rade na pitanjima pristupačnosti i učestvuje na republičkim konferencijama o pristupačnosti.	NSUSI učestvuje na brojnim skupovima na temu pristupačnosti i razmenjuje iskustva sa drugim organizacijama.	Dolazi do značajnog povezivanja i razmene informacija sa organizacijama u inostranstvu koje se bave pitanjima pristupačnog okruženja.	Na umrežavanju i razmeni informacija je urađeno dosta toga iako prostora za napredak još uvek ima i na čemu treba još dosta da se radi.
Strateško planiranje	Rad gradskog tima za pristupačnost je uglavnom bio stihijski i bez sagledavanja suštine i celine problema nepristupačnosti grada.	Postoji neka vrsta kratkoročnih planova da se nešto uradi na nekom malom prostoru i da se u skladu sa tim napravi barem mali pomak napred.	Ne postoji.	I dalje ne postoji jasan plan, ali postoji svest da se mora izraditi jedan sveobuhvatan plan pristupačnosti grada.	Nepostojanje plana ili ne sagledavanje celokupnog problema (nemanje slike o celini problema) jedan je od glavnih nedostataka rada na ovom polju.
Upravljanje znanjem	Nisu postojala nikakva konkretna znanja kako i na koji način to može da se uradi. Domaće organizacije nisu bile povezane sa organizacijama iz inostranstva koje su imale neko konkretno iskustvo u ovim poslovima. Na srpskom jeziku nije postojala stručna literatura na temu stvaranja pristupačnog okruženja.	Predstavnici udruženja počinju da rade na pronalaženju stručne literature iz ove oblasti.	NSUSI prevodi publikacije iz oblasti pristupačnosti i distribuira ih u lokalnu i u zemlji. Na inicijativu udruženja Fakultet Tehničkih Nauka (FTN) uvodi predmet o pristupačnosti bez konsultacija sa NVO, što je za posledicu imalo nerazumevanje pojedinih termina i cilja tog predmeta.	Donosi odluku prepoznaju potrebu za edukacijom i uvećavanjem znanja i finansiraju odlaske na stručne skupove, sastanke i sl. Povećan je broj istraživačkih radova koji se bave pristupačnošću. U školskoj 2008/09. godini na fakultetu tehničkih nauka na Odseku za arhitekturu biće uveden predmet „Principi univerzalnog dizajna”.	U oblasti edukacije i širenja svesti i upošle upravljanja znanjem u oblasti pristupačnosti postoje najvidljiviji rezultati. Predstavnici Fakulteta su shvatili da je prilikom uvođenja predmeta neophodna komunikacija sa NVO sektorom i sa stručnjacima u oblasti pristupačnosti.
Resursi	Budzet (novčana sredstva) za rad tima koji je radio na pristupačnosti nisu postojala.	NSUSI je imao nameru da istraži situaciju u oblasti pristupačnosti i prouči moguća rešenja. Projekat nije dobio potrebna finansijska sredstva.	Pristupačnost platao univerzitetskog kampusa obezbeđena je preko Javnog preduzeća Zavod za izgradnju grada. Budzet za adaptaciju svih Fakulteta unutar kampusa još uvek ne postoji.	Nijedan od izvedenih radova nije finansiran iz budžetske linije 'investicija'. To je znatno smanjilo obim radova i umanjilo mogućnost kontrole izvedenih radova i naknadnih prepravki.	
Komunikacija i marketing	Veoma slaba. Pristupačnost nije bila prepoznata kao naročito važna tema u medijima.	Nije bilo kontinuirane i sistemske komunikacije sa medijima i javnošću	Danas se u javnosti o pristupačnosti mnogo više govori kao ljudskom pravu.	Komunikaciji među glavnim akterima nedostaje strateški okvir.	

NASLOV / TEMA:	Pristupačnost zgrade “Belliard” – Brisel
REZIME:	Projekat u duhu dizajna za sve zgrade Belliard, sedišta EESC (Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta) i CoR (Komiteta regiona)
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Evropski ekonomski i socijalni komitet - European Economic and Social Committee (EESC)
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Brisel
ZEMLJA:	BELGIJA
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2003.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2003.
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Arh. Mitzi Bollani
OPIS:	Arhitekta i dizajner - ekspert za dizajn za sve, pristupačnost zdravlja i bezbednost.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.mitzibollani.com

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Decembra 2002, EESC je objavio tender za proveru pristupačnost zgrade Belliard tokom njene rekonstrukcije. (50,000 m ²). Pobedila je konsultantska kuća specijalizovana za dizajn za sve.	Februara 2003, konsultantska kuća pregledala je zgradu, proverila planove i objavila svoj izveštaj: 18 novih liftova nisu bili adekvatnih dimenzija, stepenice na ulazu u svaku prostoriju, uključujući i “pristupačne” toalete.	Zaključci iz izveštaja imali su za cilj pristupačnost celokupnog prostora: konferencijskih sala, uključujući i prevodilačke kabine i press centar, restorane, kafe bar, biblioteku, štampariju, parkiralište, i smanjenje rizika u slučaju požarne opasnosti.	Zaključci su u najvećoj mogućoj meri ispoštovali prvobitni projekat i nisu uvećali troškove rekonstrukcije. Preduzimač, koga su arhitekta angažovali, složio se sa predloženim izmenama i izveo ih.	Zahvaljujući savetima konsultantske kuće, projekat premašio urbanističke propise.
Koordinacija i kontinuitet		Na prvom sastanku uprave EESC i arhitekata, konsultantska kuća je podigla nivo svesti o novom i složenom konceptu “Dizajna za sve” – pristupačnost, zdravlje i bezbednost za sve, uključujući i osobe s ograničenijima u aktivnostima.			

U mrežavanje i učešće	Saveti konsultantske kuće nisu se ograničavali na pristupačnost po pravilu, već su taj pojam proširile do inovativnog metoda dizajna za sve, uključivši i bezbednost i zdravlje.				
Strateško planiranje	Strategija se sastojala u pokrivanju odgovornosti EESC-a u odnosu na treće strane (posetioce i radnike) po pitanju pristupačnosti, bezbednosti i zdravlja; što je arhitektama omogućilo ne samo da sačuvaju svoj projekat, već i da ga poboljšaju; izbegavajući kašnjenja i povećane troškove za preduzimača.	Strategija se sastojala u Svi zahtevi uspešno su zadovoljeni, poštujući predviđene uslove gradnje.			
Upravljanje znanjem	Predstavljanje izveštaja, inspekcija gradilišta radi dogovora oko radnog vremena glavnog preduzimača.	Arhitekta su cenile savet u duhu dizajna za sve i bile su zadovoljne da više saznaju o njemu. Arhitekta i odgovorni funkcioner EESC-a proverili su da pristupačnost (kao i dizajn za sve) nije uključena u propise u "Plavoj knjizi".	Ekspertska grupa (EGA) u okviru mandata Evropske komisije (EC), 2003. godine amandmanom je obavestila kancelariju nadležnu za "Plavu knjigu" da pristupačnost (kao i dizajn za sve) nedostaju.		
Resursi	Budžet za konsultante obezbedio je EESC.	Dodatni troškovi su uspešno izbegnuti.			
Komunikacija i marketing					

NASLOV / TEMA:	Lousã – Pristupačna turistička destinacija
REZIME:	Projekat, osmišljen u opštini Lousã, ima za cilj da od mesta Lousã napravi međunarodni primer pristupačnog turizma i stvori Evropsku mrežu pristupačnih destinacija.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Opština Lousã i Provedoria Municipal das Pessoas com Incapacidade da Lousã
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Lousã
ZEMLJA:	Portugalija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2007.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Nije određena
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Nuno Peixoto i Rafael Montes – ProAsolutions.pt Lda
OPIS:	Danas se pristupačnost smatra važnim društvenim i ekonomskim pitanjem i na nju se gleda kao na nov način za pokretanje novih preduzeća, a zapošljavanje osoba s invaliditetom vidi se kao prilika za biznis.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.cm-lousa.pt/provedoria

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	ARCIL je lokalno udruženje. Njegov cilj je unapređenje rehabilitacije, obuke i društvene i profesionalne integracije osoba s invaliditetom.	ARCIL i opština Lousã učestvovali su u PROACCESS-u, projektu EU o stvaranju tehničkog tima za uklanjanje arhitektonskih prepreka.	ARCIL je 2003. godine predložio Opštini Lousã stvaranje "Provedoria Municipal das Pessoas com Incapacidade da Lousã" (PMPIIL). Svrha je bila upravljanje pristupačnošću i oblašču invalidnosti.	Projekat "Lousã – pristupačna turistička destinacija" počeo je septembra 2007. Projekat je prepoznat kao strateški i vodi ga lično gradonačelnik Lousã.	
Koordinacija i kontinuitet	Održani su sastanci između gradonačelnika, savetnika za obrazovanje i društvenu akciju i budućeg ombudsmana o uspostavljanju odgovornosti i resursa za PMPIIL.	Imenovanje ombudsmana za "Provedoria Municipal das Pessoas com Incapacidade"(PMPIIL), njegovog pomoćnika, tehničke grupe za pristupačnost (GTA).	PMPIIL i Opština Lousã analizirali su potrebe u oblasti pristupačnosti kako bi se postepeno uklonile arhitektonske prepreke.	Prezentacijom Lousã – pristupačna turistička destinacija organizaciona struktura će uključiti i arhitektu osposobljenog za dizajn za sve i osoblje specijalizovano za upravljanje u turizmu.	

U mrežavanje i učešće	PMPIIL je od nekoliko tela zatražio informacije i objašnjenja na temu pristupačnosti (državni sekretar za rehabilitaciju, itd).	Partnerstva između PMPIIL, Opštine Lousă, lokalnih organa uprave i ARCIL-a na uklanjaju arhitektonskih prepreka u opštini Lousă i obezbeđivanju pristupačnih plaža.	Sporazumom između Opštine i Nacionalnog instituta za rehabilitaciju, 2006. godine osniva se služba za informisanje i posredovanje za osobe s invaliditetom.	Opština Lousă kandidovala je program kod INTERREG IV kako bi obezbedila partnerstvo sa opštinama u južnoj Evropi, koje će omogućiti razmenu znanja.	
Strateško planiranje	PMPIIL počinje rad na dijagnostikovanju pristupačnosti.	Po dobijanju rezultata dijagnostikovanja, preduzeto je nekoliko akcija kako bi se odgovorilo na neke urgentne potrebe u vezi sa pristupom zgradama i putevima.	PMPIIL i Opština Lousă odlučuju da rade na Strateškom planu pristupačnosti za celu opštinu Lousă, potpisavši ugovor sa ProAsolutions. pt Lda.	Priprema projekta "Lousă - pristupačna turistička destinacija".	
Upravljanje znanjem	Informativno istraživanje Pristupačnost i invaliditet (Evropski programi, zakonski okvir, učešće na seminarima i susretima sa vladinim institucijama).	PMPIIL formira službu za informisanje osoba s invaliditetom i njihove porodice o njihovim pravima, adekvatnim rešenjima za svakodnevne teškoće, informisanje o invalidnosti i kako se s njom nositi.	Sve informacije su proširene na sve zainteresovane građane/ke, opštinske službenike/ce i ustanove.	Učešće na radionicama u vezi sa pristupačnim turizmom. Kontaktirano je s preduzećem specijalizovanim za turizam kako bi se razvio projekat "Lousă - pristupačna turistička destinacija".	
Resursi	Nisu određeni. ARCIL je imao finansijsku i logističku podršku Opštine Lousă.	Predlog projekta podnet evropskom projektu PROACCESS. Preostalu finansijsku podršku pružila je Opština Lousă.	Predlog projekta podnet Operativnom programu za ljudske potencijale (POPH) za finansiranje Strateškog plana pristupačnosti.	Predlog projekta podnet INTERREG-IV-C (SUOE Program) za razvijanje Evropske mreže destinacija pristupačnog turizma.	
Komunikacija i marketing	Ne postoji strategija komunikacije i odnosa s javnošću.	Posle formiranja fondacije pri PMPIIL-u, postavljena je veb prezentacija i pokrenut blog radi informisanja o ciljevima, akcijama i vestima vezanim za pristupačnost.	Etiketa "Pristupačan Lousă" dodeljena nekolicini javnih i privatnih institucija i preduzeća. Svrha nagrade je podsticanje akcija kojima se obezbeđuje pristupačnost instalacija.	PMPIIL je organizovao kongres o pristupačnom turizmu. Dva novinara biće u sastavu GTA i biće odgovorni za širenje informacija o svim aktivnostima PMPIIL-a.	

NASLOV / TEMA:	Model regionalnog turizma za sve u Turinškim šumama
REZIME:	Uprava Udruženja prirodnog parka Turinške šume želela je da obezbedi prednost nad konkurencijom kroz realizaciju projekta Turizam za sve kao standard kvaliteta.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Udruženje Prirodnog parka Turinške šume
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Fridrihsee
ZEMLJA:	Nemačka
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2001.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	2006.
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Markus Rebstock (Institut za saobraćaj i prostorno planiranje; Erfurt, Univerzitet primenjenih nauka)
OPIS:	Osnovni cilj projekta bio je razvoj ruralne planinske oblasti u Nemačkoj u model regiona za turizam za sve. U tom cilju, u toku projekta ostvareno je 25 manjih projekata, zajedno sa "lancem turističke usluge". Brojne institucije učestvovala su u projektu, uključujući univerzitet, konsultante, turističke radnike i udruženja osoba s invaliditetom.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.verkehr-und-raum.de

	Faza podizanja svesti (pre 2001.)	Početna faza (2001.)	Razvojna faza (2001-2006.)	Faza konsolidovanja (kontinuiran proces)	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Privatna organizacija pokrenula je projekat ali je imala problema oko formalnih procedura i javnog zakona.	Udruženje prirodnog parka Turinške šume za izvršnog nosioca projekta uzelo je privatnu organizaciju.	Udruženje prirodnog parka Turinške šume bilo je odgovorno za kancelariju projekta i angažovano osoblje.	Udruženje prirodnog parka Turinške šume odgovorno je za sprovođenje malih projekata po završetku projekta.	Zbog problema sa zakonom na početku projekta, on stiče veoma lošu reputaciju, posebno kod regionalne vlade.
Koordinacija i kontinuitet	Privatna organizacija koordinira prvim nacrtom projekta podnetim nemačkom ministarstvu za istraživanje i razvoj.	Udruženje prirodnog parka Turinške šume prihvata odgovornost za koordinaciju budućim delovima projekta, koje je region morao da razvije.	Kancelarija projekta morala je da prati projektne delove i da bude odgovorna za usmeravanje partnera na projektu.	Kancelarija projekta zatvorena je po njegovom završetku.	Odgovornost za koordinaciju menjana je u više navrata za vreme trajanja projekta, tako da je kontinuitet bio pravi problem.

Umrežavanje i učešće	Radi pripreme prvog nacrt projekta osnovana je privatna organizacija, čije je članstvo iz turističkog sektora i osobe s invaliditetom.	Regionalna mreža "InnoRegio Netzwerk" osnovana je sa lokalnim zainteresovanim akterima iz turističkog sektora i upravama i svim učesnicima projekta.	Mreža "InnoRegio-Netzwerk" sastala se u više navrata radi koordinacije i glasanja za ideje u novim delovima projekta i da bi diskutovala o preliminarnim i krajnjim rezultatima.	Po završetku projekta postoje naponi da se nastavi s mrežom "Inno-Regio-Netzwerk". U tu svrhu 2007. godine, osnovan je privatno udruženje BAREGIO.	Umrežavanje je bilo jedan od osnovnih faktora uspeha mnogih delova projekta, zato što turizam za sve traži proizvođače i saradnju u celom lancu turističke usluge.
Strateško planiranje	U prvom nacrtu projekta razvijena je opšta strategija projekta, u koju su svi delovi morali da se uklpe.	Da bi se dobila pouzdana osnova za planiranje potencijalno uspešnih delova projekta, urađen je master plan od strane stručnog konsultanta za turizam.	Da bi se razvijali parcijalni projekti tokom celog lanca turističkih usluga, kancelarija projekta koordinirala je idejama parcijalnih projekata u skladu sa opštom strategijom.	Po zvaničnom završetku projekta, neki delovi nastavljaju sa sprovođenjem aktivnosti koje su dovele do sigurnih rezultata. Isto tako finansirani su i neki prateći projekti, posebno u oblasti javnog prevoza i nove mobilne tehnologije.	Strateško planiranje je bilo veoma važno i uspešno pošto podržavalo projektne ideje koje se nisu uklapale u opštu strukturu. Tako je postalo moguće realizovati projekte kroz ceo lanac turističkih usluga.
Upravljanje znanjem	Ostavljajući po strani dobru opštu ideju, postoji nedostatak stručnog znanja.	U početnoj fazi, organizacije osoba s invaliditetom i stručni konsultanti informisali su mrežu "InnoRegio-Netzwerk" o najizraženijim potrebama ciljane grupe.	Svaki deo projekta predstavljao je svoje preliminarne i konačne rezultate na sastancima mreže "InnoRegio-Netzwerk", svaki član/ica mogao da uživa u stečenom znanju.	Mnogi parcijalni projekti objavili su svoje rezultate u nekoliko projektnih izveštaja, tako da je svaki član/ica lokalne mreže mogao da se konsultuje oko određenih tema.	Objavlivanje glavnih rezultata projekta besplatno omogućilo je da se dopre do zainteresovanih aktera u svim zemljama govornog područja nemačkog jezika koji su aktivni na ovom polju.
Resursi	U pripremi prvog nacrt projekta uložen je lični kapital i ljudski resursi.	Nemačko ministarstvo za istraživanje i razvoj finansiralo je rad osoblja zaposlenog u kancelariji projekta.	Nemačko ministarstvo za istraživanje i razvoj odobrilo je svotu od oko 7 miliona € za celokupni projekat.	Po završetku projekta, potrebno je obezbediti nova finansijska sredstva. U nekim tematskim poljima regionalne vlade su finansirale nastavak nekih projekata.	Sve u svemu u projekat je uloženo dovoljno novca. Međutim finansijska sredstva su jedino mogla da se koriste za istraživanje, ne i za sprovođenje aktivnosti.
Komunikacija i marketing	Privatna organizacija je proizvela mapu regiona kako bi se reklamirala opšta ideja projekta.	Stručna marketinška kompanija osmislila je logo za regionalni model, koji su morali da koriste svi partneri na projektu.	Kancelarija projekta proizvela je nekoliko izveštaja i organizovala nekoliko konferencija za lokalnu i regionalnu štampu. Sem toga, objavljeno je posebno izdanje internog časopisa.	Rezultati nekih delova projekta zvanično su predati lokalnim zainteresovanim akterima kako bi se sproveli rezultati.	Iako je marketing bio uspešan, bilo bi dobro da je odrađeno više aktivnosti na reklamiranju celokupnog projekta u regionu.

NASLOV / TEMA:	Javna igrališta za sve u Minsteru
REZIME:	Grad Minster želi da razvije pristupačna igrališta za sve i pruži mogućnost igre deci sa i bez invaliditeta
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Grad Minster
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Minster
ZEMLJA:	Nemačka
GODINA POČETKA PROJEKTA:	1995.
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Stalni proces
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Doris Rüter (koordinatorka za osobe s invaliditetom grada Minstera)
OPIS:	Grad Minster razvio je spisak kriterijuma za opremu za igru na javnim igralištima. Roditelji dece s invaliditetom bili su uključeni u taj proces. Osim toga, proces planiranja svakog igrališta pruža mogućnosti za učešće dece.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.muenster.de/komm, (Publikacije, integrativne igre na otvorenim igralištima)

	Faza podizanja svesti (pre 2001.)	Početna faza (2001.)	Razvojni faza (2001-2006.)	Faza konsolidovanja (kontinuiran proces)	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Roditelji su obavestili grad da žele da sva igrališta nude makar jednu mogućnost za igru deci s invaliditetom. Ovo je važno da bi se deci pokazalo da je inkluzija moguća.	Komisija za integraciju osoba s invaliditetom iznela je predlog pred okružna veća (nadležna za javna igrališta) i predložila da se najmanje jedan deo opreme za sve postavi na svako javno igralište.			Argument da nije cilj stvaranje posebnih igrališta za osobe s invaliditetom, već da se pruže mogućnosti svakom detetu i da se podstakne integracija bili su veoma značajni.
Koordinacija i kontinuitet		Koordinator za osobe s invaliditetom Grada Minstera oformio je radnu grupu nadležnu za razvijanje rešenja.			Bilo je veoma važno da odeljenje za planiranje i roditelji imaju koordinatorka koji poznaju potrebe obeju grupa.

<p>Umrežavanje i učešće</p>	<p>Roditelji su dobili podršku radne grupe komisije za unapređenje integracije osoba s invaliditetom stanovnika Minstera.</p>	<p>Održano je nekoliko sastanaka člana grupe "Gradsko odeljenje za zelenilo i očuvanje okoline", roditelja dece s invaliditetom i predstavnikom/com savetodavnog odbora za porodice dece s invaliditetom.</p>		<p>Deca su bila uključena u proces planiranja igrališta i njihove ideje su prosledene organizacijama osoba s invaliditetom. Ovaj proces omogućio je da se razmotre interesi obeju grupa.</p>	<p>Tokom celog procesa umreženost je bila odlična.</p>
<p>Strateško planiranje</p>			<p>Radna grupa je izradila spisak opreme za igru koju mogu da koriste i deca s invaliditetom i deca bez invaliditeta. Uprava za izgradnju odlučila je da taj spisak koristi kao osnovu za planiranje igrališta.</p>	<p>Radna grupa za integraciju dece s invaliditetom posetila je nekoliko igrališta i bila zadovoljna rezultatima rada na popisu opreme za sve.</p>	<p>Izrada spiska bila je korisna. Još uvek se koristi kao osnov za planiranje. Ne postoji stalna procena rezultata.</p>
<p>Upravljanje znanjem</p>		<p>Aktivno traganje za informacijama o potrebama osoba s invaliditetom u vezi s igrom na javnim igralištima.</p>			
<p>Resursi</p>		<p>Nema dodatnih ljudskih resursa.</p>	<p>Nema dodatnih finansijskih resursa.</p>		<p>Sistematski pristup "dizajn za sve" od početka procesa imao je za rezultat da nisu bili potrebni dodatni ljudski i finansijski resursi.</p>
<p>Komunikacija i marketing</p>			<p>Rezultati procesa predstavljani su komisiji za unapređenje integracije osoba s invaliditetom, komisiji za decu i okružnim većima. Članci u lokalnoj štampi.</p>		

4.2 Simulirane studije slučaja

Upravljanje pristupačnošću u školama	
NASLOV / TEMA:	
REZIME:	Simulirani slučaj koji pokazuje kako ovaj alat može da se upotrebi za pokretanje procesa planiranja poboljšanja pristupačnosti u edukativnom centru u Španiji.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Škola za osnovno obrazovanje
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	
ZEMLJA:	Španija
GODINA POČETKA PROJEKTA:	
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Francesc Aragall
OPIS:	Da bi škola postala pristupačna, tako da garantuje jednake mogućnosti, to se ne svodi na uklanjanje fizičkih prepreka već i na prilagođavanje materijala, didaktičkih metoda, sistema za procenu i socijalne interakcije među članovima zajednice. To jedino može da se postigne potpunom integracijom dece s invaliditetom u opšti sistem školovanja.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.muenster.de/komm, (Publikacije, integrativne igre na otvorenim igralištima)

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojni faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Savet škole (u kome su zastupljeni i roditelji i nastavnici) odlučuje da pokrene proces.	Zeleno svetlo za početak procesa.	Plan, predstavljen nadležnom komitetu, odobren je.	Savet škole odobrava neophodne resurse iz sopstvenih sredstava i traži spoljne resurse od uprave.	
Koordinacija i kontinuitet		Sastavljen je komitet roditelja i učitelja, a jedan je učitelj zadužen za izradu Akcionog plana.	Koordinator organizuje potrebne sastanke sa učenicima, roditeljima i učiteljima. On/ona takođe prati Akcioni plan i izveštaje i prilagođava ih prilikama.	Ona/on radi na umrežavanju sa drugim školama u istom procesu i traži druge oblasti za poboljšanje koje treba planirati.	

U mrežavanje i učešće	Upis učenika s invaliditetom obavezuje centar da poboljša pristupačnost.	Odluka da se poboljša pristupačnost škole prosleđena je svim roditeljima, učiteljima i učenicima uz adekvatan jezik.	Održano je nekoliko sastanaka na kojima se izveštava o poboljšanjima i sastanaka sa drugim organima uprave koji su uključeni.	Pristupačnost i jednake mogućnosti postaju zajednički napor na svim nivoima škole.	
Strateško planiranje		Preduzimaju se glavne akcije koje omogućavaju učešće dece s invaliditetom i definišu se osnovni ciljevi za celu školu.	Konkretni koraci i akcije planiraju se u skladu sa raspoloživim resursima.	Kada se akcioni plan ostvari, počinje novi plan i poboljšavaju se nova područja.	
Upravljanje znanjem		Kada se utvrde ciljevi i akcije, koordinator traga za potrebnom ekspertizom, kako internom, tako i eksternom.	Osoblje škole se obučava u ovoj oblasti.	Priprema se dokument o pristupačnosti i kriterijumima za jednake mogućnosti škole da bi se informisali novi učitelji i roditelji.	
Resursi		Zadaci osoblja se preraspodeľuju kako bi se omogućilo da neki učitelji rade na ovoj temi. Definiše se opšti budžet.	Vode se razgovori sa ostalim organima uprave kako bi se identifikovali spoljni resursi.	Škola raspolaze sa dovoljno resursa da sprovede potrebna poboljšanja.	
Komunikacija i marketing		Koriste se svi metodi komunikacije u saopštavanju zajednici o rešenosti škole da postane pristupačna.	Sredstva za komunikaciju u školi su pristupačna.	Dostignuća se saopštavaju svim vaspitno-prosvetnim ustanovama u zemlji.	

NASLOV / TEMA:	Uključivanje uslova dizajna za sve u proces javnih nabavki
REZIME:	U ovom slučaju ilustrujemo kako projektno rukovodstvo može da upotrebi obrazac za pripremu projekta koji će uključiti odredbe dizajna za sve i pristupačnosti u procedure javnih nabavki za datu upravu.
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Bilo koja uprava
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	Bilo gde u svetu
ZEMLJA:	
GODINA POČETKA PROJEKTA:	
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Francesc Aragall
OPIS:	U skladu sa Direktivama EC 2004/EC/18 i 2004/EC/19 uprave mogu da uključe, između ostalog, socijalne i ekološke kriterijume, kriterijume pristupačnosti i dizajn za sve ili uslove da odabiraju, procenjuju i sklapaju ugovore sa kompanijama koje nude proizvode ili usluge. U ovom primeru, predstavljamo simuliranu situaciju jedne uprave koja želi da uključi ovakve kriterijume u svoj proces nabavke.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.build-for-all.net

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Motivacija: s malim naporima gotovo sve kupljeno od strane uprave biće pristupačno.	Zeleno svetlo za pilot iskustvo.	Podrška procesu davanjem zelenog svetla za uključivanje odredaba u sve tendere.	Debata i zvanična izjava o namerama date uprave da sistematski primenjuje ovakvu vrstu klauzule.	Pozitivna iskustva i stečeno znanje mogli bi da dovedu do zahteva za drugim socijalnim odredbama (npr. održivost, ravnopravnost).
Koordinacija i kontinuitet	Značaj pristupačnosti je priznat i političari su ohrabreni da daju podršku procesu.	Član pravnog osoblja odabran je za koordinatora, zajedno sa odgovornima za nabavke u vezi sa radovima na ulici, renoviranju, parkovima, veb prezentacijama, vozilima... Garantuje usklađenost sa zakonom i traži tehničku podršku kada se za njom ukaže potreba.	Mreža sa svim ponuđačima na tenderu i podrška njima da ugrade odredbe.	Sistem praćenja Tragati za dodatnim potencijalnim temama za društveno odgovornom poslovanju, koje se mogu uključiti u proces nabavki.	Nedostatak jasnih stavova i upravljanja rizicima otežavaju koordinaciju.

U mrežavanje i učešće		<p>Pozivi onima koji objavljuju, tender, ekspertima/kinjama u oblasti dizajna za sve, korisnicima/ama i uobičajenim snabdevačima na diskusije na ovu temu. Procena pilot iskustva.</p>	<p>Svi učesnici/e snose sopstvenu odgovornost i radna pravila su definisana. Sastanci postaju redovni. Stečeno znanje i iskustvo se dele.</p>	<p>Očuvati strukturu i steći ekspertizu. Svaklo odeljenje izveštava o dostignućima i nastavku procesa.</p>	
Strateško planiranje		<p>Želje i očekivanja su strukturisani. Postignut je jasan dogovor oko odredaba koje treba uključiti i načina na koji će to biti učinjeno.</p>	<p>Dobro određen plan kako odredbe uključiti u sva odeljenja. Izrada tehničkih specifikacija i sistema za kontrolu njihove primene u tenderima.</p>	<p>Stalna kontrola kvaliteta i uspeha.</p>	
Upravljanje znanjem	<p>Pojavljaju se interesovanje i pitanja.</p>	<p>Razmatranje najnovije situacije (zakonski okvir, dokumentacija, itd.). Veb prezentacija www.build-for-all.net na datu temu. Odrediti potrebe za spoljnom ekspertizom.</p>	<p>Sticanje zajedničke osnovne znanja (obrazovanje, obuke informacije, konferencije, itd.). Prenos znanja na sva odeljenja.</p>	<p>Upravljanje stečenim znanjem. Obično se snabdevači pozovu da bi se odredbe poboljšale. Grad učestvuje u mrežama razmene iskustava.</p>	
Resursi		<p>Potrebe utvrđene i raspodela resursa jasna.</p>	<p>Koordinatorovo vreme i nekoliko sati spoljne ekspertize.</p>	<p>Koordinatoru se dodeljuje zadatak (za koordinaciju, upravljanje znanjem, kontrolu uspeha, itd.).</p>	<p>U odsustvu resursa u početnoj fazi, teško je obezbediti spoljnu ekspertizu.</p>
Komunikacija i marketing	<p>Javlja se interes (preko ključnih iskustava, saopštenja za javnost, itd.).</p>	<p>Saopštavanje namera. Traganje za spoljnom razmenom i komunikacijom.</p>	<p>Da bi se snabdevači ubedili da prihvatajući odredbe povećavaju svoje kapacitete.</p>	<p>Dokumentacija i prosljeđivanje rezultata (govori, prezentacije, veb prezentacija, itd.). Stalna kontrola uspeha i kvaliteta.</p>	

NASLOV / TEMA:	Zastava Gradova za sve
REZIME:	Gradovi koji se obavezuju da stalno poboljšavaju svoju pristupačnost svake godine dobijaju Zastavu od strane Fondacije za dizajn za sve (DfA-Fd)
NAZIV ORGANA UPRAVE:	Bilo koji grad
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE :	
ZEMLJA:	
GODINA POČETKA PROJEKTA:	2007
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	Nije određeno
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	Imma Bonet
OPIS:	Da bi dobio zastavu Gradova za sve, grad treba da se obaveže da će: Izdavajati najmanje 2% svog budžeta za investicije u opipljive akcije koje doprinose poboljšanju pristupačnosti u sledećim pojimima: prostor i javni prevoz, zgrade, kulturne i turističke usluge, zdravlje i obrazovne usluge, informisanje građanstva i odnos građana sa organima uprave. Obezbediti da akcije dobiju podršku građana kroz participativni proces ili lokalne NVO. Akcije treba da budu procenjene i vrednovane od strane DfA-Fd.
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	www.designforall.org

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka	Politički lideri vide Zastavu kao instrument koji na sistematičan način radi na polju pristupačnosti.	Pošto se uspostave kriterijumi koje treba zadovoljiti, gradonačelnik potpisuje sporazum sa DfA-Fd i dobija zastavu za tekuću godinu.	Zeleno svetlo političara za osmišljavanje procesa. Pomoći koordinatoru u odnosima sa različitim odeljenjima.	Politički lideri održavaju obećanje i uspevaju da prenesu odgovornost na novoizabrane političare.	
Koordinacija i kontinuitet	Bilo koji zaposleni zadužen za pristupačnost može da vidi Zastavu kao sredstvo za povećanje interesovanja političara i društva za tu tematiku.	Gradski funkcioner određen da koordinira odnosima sa Fondacijom, nadležan za internu organizaciju koja će omogućiti postizanje ciljeva i odnose sa spoljnim mrežama.	Uspostavljanje sistema za praćenje aktivnosti i budžeta i prilagođavanje master plana. Izveštaje o dostignućima treba da odobre političari i DfA-Fd.	Uloga koordinatora postaje stalna i polazna tačka za umrežavanje, planiranje i resurse za pristupačnost i DZS. Informacioni sistem sa delovima mreže usavršen.	Odabir osobe adekvatnog profila od ključnog je značaja. Potrebne i tehničke i komunikacione veštine.

U mrežavanje i učešće	Udruženje može da predloži gradu da se uključi u projekat kako bi se obavestilo na unapređivanje pristupačnosti.	Zainteresovane strane, interno i eksterno, obavestene su o spremnosti za uključivanje u projekat Zastave.	O akcijama koje predloži grad diskutuje se i informacija dostavlja DfA-Fd radi dogovora.	Učešće formalizovano i uloge određene. Mreža učestvuje u srednjoročnom planiranju i povratnim informacijama na ostvarene akcije.	Iskustvo participativnog rada može da se prenese na druge projekte.
Strateško planiranje		Definisani su prioriteti akcije.	Dogovorene akcije prikupljaju se u master plan sa konkretnim koracima	Srednjoročno/dugoročno definisan master plan.	Plan pristupačnosti je efikasan način da se proces pristupačnosti unapređuje.
Upravljanje znanjem	Mreža Zastave kao sredstvo za učenje o primerima dobre prakse drugih gradova i kao polazna tačka.	Svi angažovani ljudi upoznaju se sa zahtevima projekta. Koordinator posmatra znanje kojim raspolaže interno i eksterno za potrebe sprovođenja akcija.	U zavisnosti od definisanih akcija, koordinator traga za unutrašnjom i spoljnom ekspertizom za njihovu realizaciju. Informacija od DfA-Fd, odeljenja ili iz mreže kruži.	Mreža sa drugim gradovima koji poseduju Zastavu inspiriše master plan, radne metode i olakšava kontakt sa spoljnom ekspertizom.	
Resursi		Članarina za učešće. Korišćenje članarine: 40% za savete Fondacije 30% za međunarodnu komunikaciju 20% za podršku uključivanju gradova iz zemalja u razvoju.	Moguće je da su akcije koje se sprovode: - već bile budžetirane u prethodnom periodu - ne zahtevaju nove resurse - zahtevaju spoljnu ekspertizu. U svakom slučaju, resursi uslovljavaju vrstu akcija koje će se sprovoditi.	Sistem kontrole štedi resurse, a učešće u spoljnim mrežama olakšava raspoloživost spoljnih resursa. Mogućnost angažovanja privatnog sektora.	
Komunikacija i marketing	Gradovi postaju svesni da Zastava može da se koristi kao dobro sredstvo za marketing.	Posvećenost gradova reklamira se prilikom ceremonije dodele Zastava.	Grad koristi logo Zastave u obeležavanju svih projekata koji koriste građanima. Informacije o realizovanim akcijama šire se zahvaljujući gradu i Fondaciji Dizajn za sve.	Kroz celo iskustvo grad razvija akcije koje postaju primeri dobre prakse za druge gradove. Priznanje spolja uvećava osećanje dostignuća kod svih ljudi koji su uključeni.	

4.3 Obrazac za razvoj projekata i samoprocenu

Organi uprave treba da koriste sledeći obrazac (tabela 3) kao oruđe za samoprocenu u cilju ostvarivanja i podsticanja primene koncepta dizajna za sve. Zasnovan je na 7 MZFU i modelu prelaznih faza (vidi poglavlje 3.3).

Na osnovu popunjenog obrasca, uz podršku spoljnih eksperata, kao i stalnom analizom i planiranim koracima, može se uraditi detaljna analiza snaga i slabosti, razvojna strategija i akciono planiranje.

Čak i ako je neka akcija već započeta, obrazac može da se iskoristi da se obaveste svi zainteresovani akteri o napretku i evaluaciji projekta.

Ovaj obrazac najviše je koristan za donosiocce političkih odluka i donosiocce odluka u organima uprave, kao i za konsultante koji žele da promovišu Dizajn za sve unutar organa uprave ili za urgane uprave. To proizvođačima i dizajnerima pomaže da daju doprinos razvojnom procesu i da razvijaju svoje pristupačne proizvode i službe.

Tabela 3: Obrazac za razvoj projekata i samoprocenu

NASLOV / TEMA:	
REZIME:	
NAZIV ORGANA UPRAVE:	
GRAD U KOME SE NALAZI SEDIŠTE:	
ZEMLJA:	
GODINA POČETKA PROJEKTA:	
GODINA ZAVRŠETKA PROJEKTA:	
OSOBA KOJA JE POPUNILA OVAJ OBRAZAC:	
OPIS:	
DODATNE INFORMACIJE ILI REFERENCE:	

	Faza podizanja svesti	Početna faza	Razvojna faza	Faza konsolidovanja	Komentari
Posvećenost donosilaca odluka					
Koordinacija i kontinuitet					
Umrežavanje i učešće					
Strateško planiranje					
Upravljanje znanjem					
Resursi					
Komunikacija i marketing					

5. ZAKLJUČAK

Uprave igraju važnu ulogu u ostvarivanju pristupa dizajna za sve. Ali analiza studija slučajeva pokazuje da – u zavisnosti od uprave – razvoj u odnosu na dizajn za sve ima različite početne pozicije i 7 međusobno zavisnih faktora uspeha (MZFU) su svi različitog značaja.

Razlikuju se, na primer, uloga administrativnih i političkih donosilaca odluka unutar razvojnog procesa, planiranje i raspoloživi resursi.

Iskustva prikupljena iz cele Evrope i Izraela pokazala su da postoji velika šarolikost koncepata i alata za sprovođenje pristupa dizajna za sve, ali moraju da se prilagode lokalnim, regionalnim i nacionalnim prilikama.

Uprava može da teži dizajnu za sve koristeći brojne pojedinačne aktivnosti. Mnogo više obećava i daleko je efikasniji strateški pristup koji od samog početka uključuje sve zainteresovane aktere i razvija dugoročni održivi koncept (master plan). Treba imati na umu da dobre namere, same, ne mogu da proizvedu očekivani kvalitet rezultata i da se mora obezbediti kontinuitet od samog početka bilo koje akcije ili master plana.

Ostvarivanje dizajna za sve je aktivnost koja se sastoji od više zadataka i zahteva dobru saradnju unutar konsolidovane mreže. Donosioci odluka i svi zainteresovani akteri moraju da budu uključeni u sve procese osmišljavanja i nadgledanja i treba stalno da osvežavaju svoje znanje i da budu svesni stepena razvoja do koga se stiglo. Dizajn za sve nije statički proces i bilo koje novo rešenje je isto tako sledeći novi izazov sa kojim se treba suočiti.

Studije slučajeva isto tako pokazuju da najbolji pristupačan proizvod ili usluga padaju na ispitu ukoliko potencijalni korisnici ne znaju za njihovo postojanje. Komunikacija i spoljni marketing su veoma važni za uspeh pristupačne uprave.

Uloga zainteresovanih aktera, uključujući i organizacije osoba s invaliditetom, od ključnog je značaja kada govorimo o raspaljivanju kreativnosti uprava i njihovih napora na sistematičnom pristupu dizajnu za sve ili vrednovanju inicijativa koje oni predlažu.

Takva uloga, međutim, takođe podrazumeva veliku odgovornost na nekoliko nivoa:

- Savetovanje ili usmeravanje uprava treba da se zasniva na ekspertizi i proverenom znanju o potrebama korisnika, i da se pruža sa jasnim osećanjem odgovornosti, kako bi se izbegao rizik neefikasnih investicija ili rada.

- Organizacije treba svakako da imaju na umu posebne potrebe grupe koju predstavljaju, ali isto tako treba da imaju i dobro razumevanje ljudske raznolikosti i shodno tome da isto tako pridaju podjednak značaj posebnim potrebama drugih grupa.
- Doživotno učenje i stalno sticanje ekspertize nije samo za “sprovodioce”, već i za “savetodavce” da bi mogli da održe korak sa pojavom novih koncepata i tehnologija.

6. LITERATURA

Aragall, F. et al. (2003.): Evropski koncept pristupačnosti – Tehnički priručnik. Luksemburg; Izdanje na srpskom jeziku (2007.), Centar “Živeti uspravno” i Novosadsko udruženje studenata s invaliditetom (prevod: Vera Knežević) Online: www.eca.lu i www.czuns.org

The Build for All partners (Ed.) (2007.): The Build for All Reference Manual. Luksemburg. Online: www.build-for-all.net

Christian Blind Mission (Ed.) (2008.): Accessibility. PCM Tool for Implementation. Benshajm. Online: www.cbm.de

Savet Evrope (1979.): Resolution AP (77) 8 on the Adaptation of housing and surrounding areas to the needs of disabled persons, and accompanying Report. Strazbur

Savet Evrope (1993.): Accessibility: principles and guidelines. Adaptation of buildings in an accessible built environment. Strazbur

Savet Evrope (2001.): Rezolucija ResAP(2001)1 on the introduction of the principles of universal design into the curricula of all occupations working on the built environment (“Tomarska Rezolucija”). Strazbur

Savet Evrope (2006.): Preporuka Rec(2006)5 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Action Plan to promote the rights and full participation of persons with disabilities in society: improving the quality of life of persons with disabilities in Europe 2006-2015. Strazbur

Savet Evrope (2007.): Rezolucija ResAP(2007)3 “Achieving full participation through universal design”. Strazbur

Savet Evrope (2007.): Recommendation 208(2007) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe: Access to public spaces and amenities for persons with disabilities”. Strazbur

Didier, M. (1989.): Economie, les règles du jeu. Pariz

EIDD – Design for All Europe (2004.): The EIDD Stockholm Declaration on Design for All. Stokholm. Online: www.designforalleurope.org

Ferrel, O.CiM. Hartline (2005): Marketing Strategy. Santa Fe

Neumann, P. et al. (2004.): Economic Impulses of Accessible Tourism for All
Study commissioned by the Federal Ministry of Economics and Technology. Münster / Berlin.
Online: www.bmwi.de/English/Navigation/Service/publications,did=29680,render=renderPrint.html

Neumann, P. et al. (2008.): Accessible Tourism for All in Germany – Success factors and actions to improve quality. Study commissioned by the Federal Ministry of Economics and Technology. Münster / Berlin. Online: www.bmwi.de (in print)

Wijk, M. et al. (1996.): The European Concept for Accessibility. N.P. Online: www.eca.lu

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

35.075(035)

АРАГАЛ, Франсес

ЕКР : evropski koncept pristupačnosti : za organe uprave / [tekst Francesc Aragall, Peter Neumann, Silvio Sagramola ; prevod na srpski jezik Vera Knežević ; ilustracije Nathalie Gaudron, Francesc Aragall]. - Novi Sad : Centar "Živeti uspravno", 2008 (Novi Sad : Yutopag). - 62 str. : ilustr. ; 28 cm

Kor. nasl. - Podatak o autoru preuzet iz kolofona. - Tiraž 1.000. - Bibliografija.

ISBN 978-86-906371-2-6

1. Нојман, Петер 2. Саграмола, Силвио
а) Органи управе - Организација - Приручници

COBISS.SR-ID 237087239

